Cumhuriyet

30 HAZİRAN 1985

SİYASET 85

PARASIZ PAZAR EKİ
78

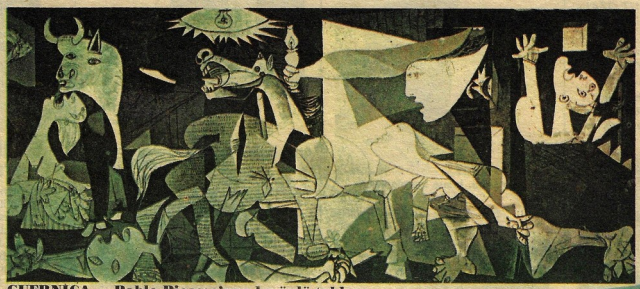

GUERNICA — Pablo Picasso'nun bu ünlü tablosu 1937 Guernica bombardımanını anlatır.

Avrupa'nın hırçın çocuğu: BASK ÜLKESİ 8/9/10/11

BATIDA TELEVİZYON 6
ERDAL İNÖNÜ İLE GÖRÜŞME 7
YEMEK YEME SANATI 12
SULTANAHMET MEYDANI 13

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Hükümet, her sahada iflas etmektedir.
KAMURAN İNAN
MDP Komite Sözcüsü

●

Kasa ağzına kadar dolu.
TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

6'lı ganyan 22 milyon lira verdi.
TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ

●

Parayla kimsenin koynuna girmedim.
AHU TUĞBA
Sinema oyuncusu

●

Sayın Başbakan, ciddi bir hata yapmıştır.
AYDIN GÜVEN GÜRKAN
HP muhalefet grubu başkanı

●

O aptal oğlandan hesap soracağım.
HÜLYA SÜER
Türkücü

●

Senden şüphelendiğim için affet beni oğlum...
'24 Saat'in MAÇA ASI fotoromanından

●

Aaa.. Hiç sevmedim bıçakları daha güzel.
EMEL SAYIN
Şarkıcı

●

Şimdiye kadar bunu hiç düşünmemiştim.
NECDET CALP
HP Başkanı

●

Tesadüfen politikacı oldum. Bunun iyi mi, kötü mü olduğu sonunda belli olacak.
TURGUT ÖZAL
Başbakan

Allah millete yardım etsin.
SÜLEYMAN DEMİREL
Yasaklı politikacı

●

Ben anarşistim, kimse kıpırdamasın.
NECDET MENZİR
Eski Manisa Emniyet Müdürü

●

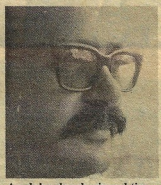

Az daha dayak yiyecektim.
FETHİ NACİ
Yazar-eleştirmen

●

Hepimize geçmiş olsun.
KEMAL ULUSU
Futbol Federasyonu Başkanı

●

Bizim işimiz sizin işinizdir. Zamanımızı boşa harcamayınız.
TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Müjde müjde buna derler
Saç sakal kessin berberler
At kazığını sakınma
Yedikleri kadar yerler
ÇETİN ALTAN
Güneş gazetesi yazarı

●

Mehmet Barlas iyi yazıyor, ben de çok memnunum.
TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Her nevi nikâh kıyılır.
SÜREYYA KURUŞ
Ankara Gençlik Parkı evlendirme memuru.

Milliyet bu yükü kaldırır.
MEHMET BARLAS
Milliyet gazetesi başyazarı

●

İsmimle Bodrum'u tanıtıyorum.
ZEYNEP ÖZAL
Başbakanın kızı

●

Giren çıkan belli değil.
GÖNÜL GÖKSEL
Şarkıcı

●

İnsanlar benden uzak duruyorlar.
GÖNÜL ABLA'ya yazan bir öğrenci

●

Copun ucu bazılarını korkuttu.
CAHİT ARAL
Sanayi ve Ticaret Bakanı

●

YÖK'ün mükemmel olması için hiçbir çabadan kaçınılmadı.
İHSAN DOĞRAMACI
YÖK Başkanı

●

Rezalet hortladı.
24 Haziran 1985 tarihli
Posta gazetesinin manşeti

●

Polise büyük yetki, büyük hata.
İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL
Eski Dışişleri Bakanı

●

Kabristanlar kâr edecek.
BEDRETTİN DALAN
İstanbul Anakent Belediye Başkanı

haftanın portresi

"Ilımlı"lıktan arabuluculuğa

Tıpkı Emin Cemayel ve Velid Cunblat gibi bir milis lideri olan **Nebih Berri,** onların aksine Lübnan'daki siyasal yaşamı, yıllarca ya da yüzyıllarca belirleyen büyük bir aileden gelmiyor. Beyrut kabinesindeki birçok meslektaşı gibi bir derebeyi de değil. Beyrut'un fakir mahallelerinde oluşan Şii topluğunun bir üyesi. Hukuk öğrenimi gören Berri, daha sonra Lübnan'ın bütün önde gelen isimlerinin yolunu seçerek Amerika'ya gitti. Ama dönerken karısı artık yanında değildi, Detroit'te kalmıştı. Amerika dönüşü, kendi mezhebinden olanların, yüzyıllarca gölgede kalan Lübnanlı Şiilerin o güne kadar hiç görmediği kadar sert yöntemlere başvuran bir hareket kurduklarını öğrendi. Şii EMEL hareketinin Genel Sekreteri olan Berri, Beyrut'un fakir mahallelerinde güçlü bir ordu oluşturdu. Daha sonra EMEL hareketinin lideri olan Berri, tüm dünyada radikal Şiilerin yöntemlerini reddeden ılımlı bir politikacı olarak tanındı. Suriye'nin baskısı altında **"ulusal uzlaşma"** oyununa katılarak Güney Lübnan'dan sorumlu bakan ve Adalet Bakanı oldu. Daha sonra bütün karşıtlarını teker teker bulundukları yerlerden sürmeye başladı: Hıristiyanları ülkenin güneyinden, Sünnileri Beyrut'tan, 1985 mayısında da Filistinlileri Beyrut'taki karargâhlarından. Ama özellikle Filistinlilere yönelik hareket, Berri açısından tehlikeli bir oyundu. Şam, Suriye yanlısı FKÖ güçlerinin yok edilmesine göz yumamazdı. Ayrıca İran da, Şiilerin Filistinlilere yönelik saldırısından rahatsız olduğunu belli ediyordu. Bu, Berri için bir uyarıydı, çünkü Tahran'ın Beyrut üzerindeki etkinliği giderek artıyordu. Bugün, yanmış yıkılmış Beyrut'un içinde bulunduğu kötü durum, birçok EMEL üyesinin yükselme umutlarını yok ediyor ve bu nedenle her geçen gün biraz daha radikalleşiyorlar. İşte şimdiden kendilerine bir lider bulan (Şeyh Fadlallah) radikaller, Berri için tehlikeli olmaya başladığı için, son rehineler olayı onun açısından bir şanstı. Ve Berri bu şansı kullanmakta gecikmedi. Berri, rehineler konusunda arabuluculuk rolü üstlenerek bir yandan Fadlallah taraftarları arasında yeni bir görünüm kazanabilir, diğer yandan da bütün dünyaya ve özellikle ABD ile İsrail'e kendisiyle ilişkiye girebilecek ya da girilmesi zorunlu, sorumluluk sahibi bir politikacı olduğunu kanıtlayabilir.

haftanın fotoromanı

Rahşan ve Bülent Ecevit *(Fotoğraf: RIZA EZER)*

dünya kulisi

DISCOVERY
Uzayda bir Fransız

Discovery'nin son uzay yolculuğunda en renkli sima, şüphesiz Suudi astronot ***Prens Salman****'dı. Ama uzay yolculuğu sırasında bol bol ülkesinin reklamını yapan Fransız astronot* ***Patrick Baudry*** *de ondan aşağı kalmadı. Discovery'ye binerken, "Le Figaro"nun deyimiyle, "Tıpkı uzun francala ve Legion d'Honneur gibi Fransızların sembolü olan" "Bask beresi" giymişti. Ama Kamerun'da doğup büyüyen Baudry'nin aslında Bask'la uzaktan yakından bir ilişkisi yoktu. Bordo şarapları uzmanı olmakla övünen Baudry'nin, uzaya beraberinde bir şişe kırmızı şarapla gittiği söylentisi bir ara ortalığı karıştırdıysa da, kısa bir süre sonra doğru olmadığı anlaşıldı.*

F.ALMANYA
Protokolde yeni yöntemler, yeni tanılar

Federal Almanya Cumhurbaşkanı ***Richard von Weizsaecker****, Meksika Devlet Başkanı* ***Miguel de la Madrid*** *onuruna Augustusburg şatosunda verdiği yemek öncesinde ziyaretçilerin korkulu anlar yaşamasına neden oldu. Aslında olayın başlangıcı Cumhurbaşkanının Finlandiya'ya yaptığı geziye kadar uzanıyordu. Weizsaecker burada konuşmaların Bonn'daki gibi mikrofonu ya da bardakları tıkırdatarak değil de, askeri bandonun işaretiyle başlatılmasından çok hoşlanmıştı. Bunun üzerine De la Madrid onuruna verilecek yemek için askeri bandodan iki asker görevlendirildi. Askerlerin aniden borazan çalmaya başlamasıyla birlikte, ziyaretçiler, korkudan yerlerinden sıçradılar. Mikrofonlar, vaktinden önce açıldığı için, salondakiler, cumhurbaşkanının, "Biraz daha çalışmaları gerek" şeklindeki yorumunu da öğrenmiş oldular.*

İHBAR
"Ben Hitler'in oğluyum

John Adolf Hitler *adındaki bir Amerikalı kısa bir süre için de olsa Alman polisini telaşlandırdı. Adolf Hitler'in oğlu olduğunu savunan ve gerçekten de Nazi diktatörüne çok benzeyen Amerikalı Frankfurt'taki "Am Dom" Oteli'ne gittiğinde, otel kapıcısına, "Ben Adolf Hitler'in oğluyum" demesi, başlangıçta fazla heyecan uyandırmadı. Ama kısa bir süre sonra Frankfurt Havaalanı'nda bir patlama olunca, otel personeli hemen polisi arayarak ihbarda bulundu. Polis tarafından gözaltına alınan John Adolf Hitler'in kimlik kontrolü sonucunda temiz olduğu görüldü, ama ruh hastası olduğu anlaşılınca, "Frankfurt Sağlık Dairesi"ne gönderildi.*

İSVEÇ
Mengele kasetleri

Ne Brezilya'da bulunan ve Mengele'ye ait olduğu söylenen kemiklerle, ne de Mengele ailesinin açıklamalarıyla ilgilenen İsveç neo-Nazileri durup dinlenmeden Mengele'nin sesinin kayıtlı olduğunu savundukları kasetleri satıyorlar. neo-Naziler, kasetlerde Mengele'nin ilgilenen herkese gaz odalarının aslında hiç varolmadığını, Auschwitz'in anlatılanlardan çok başka olduğunu, Hitler'i ve nasyonal sosyalizmi anlattığını savunuyorlar. neo-Nazilere, 10, diğerlerine 100 dolara satılan kasetlerden elde edilen para, İsveç neo-Nazilerin söylediğine göre Mengele'ye gönderiliyormuş.

HAFTANIN KONUĞU

VEYSEL ATASOY

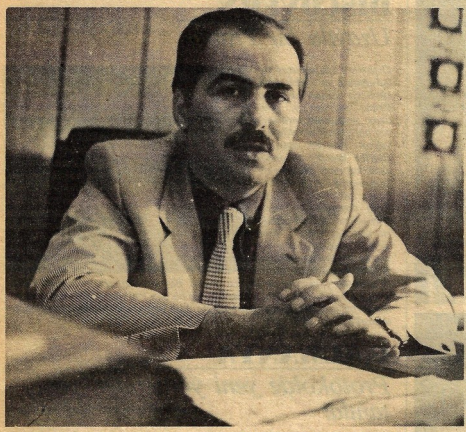

Özal hükümetinin en genç iki bakanından biri, Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy. (Fotoğraf: AHMET TAN)

Uyguladığımız politika ileriye dönüktür

Başlangıçta şikâyet ve ihbar vardı, şimdi takdir mektupları alıyoruz

AHMET TAN

Veysel Atasoy, Özal hükümetinin iki 47'lisinden biri. Ulaştırma Bakanı, "en genç bakan" sıfatını Devlet Bakanı **Mesut Yılmaz** ile paylaşıyor. Ama öteki sıfatının kabinede başka paydaşı yok: "Tek bekâr bakan"...

Atasoy, bazı gazetelerin zevkle kullandığı bu "bekâr bakan" sözünü anlamsız, manasız bulduğunu belirtiyor ve ekliyor: **"Bir bakanın 'medeni hali' değil, 'icraatı' önemlidir. Değerlendirilmesi gereken, özel hayatı değil, bakan sıfatı ile yaptıkları ve yapamadıklarıdır..."** diyor.

Atasoy ile, Türkiye'nin "en ekstrem" bakanlığı olan Ulaştırma Bakanlığı'nda "genel hayat"ı üzerine konuştuk. Ekstremlik bakanlığın nüfusundan kaynaklanıyor. Ulaştırma, merkez görevlileri bakımından 330 kişi ile en küçük bakanlık.

Bağlı kuruluşlarındaki nüfusu ile ise 173 bin kişilik dev bir örgüt.

Atasoy, bu 173 bin 055 kişinin yöneticisi. Mesleği kaymakamlık olan bir politikacı için bu kadronun yönetilmesi fazla bir sorun görülmeyebilir. Ama bu 173 bin kişi, nüfusu 50 milyona dayanan bir toplumun tek tek her ferdine hizmet sunma durumunda ise, iş biraz çetrefilleşiyor. Atasoy, 9 dev Kamu İktisadi Kuruluşu'ndan da sorumlu. Havada, karada, denizde hizmet gören bu dokuz dev kuruluş, Türkiye'nin ekonomisinde geleneksel olarak "kambur" olarak görülen kuruluşlar. Kamburlukları Hazine'ye sürekli yük olmalarından, hizmet sunarken, bütçeden milyonları, milyarları "deve" etmelerinden kaynaklanıyor.

Öyle ki, ANAP'ın ve hükümetin programlarında, bu "kamburlar"dan kurtulmak baş hedef seçilmişti.

Örneğin, Devlet Demiryolları'nın, THY'nin, Denizcilik Bankası'nın zarar etmesi, nerdeyse, bir alın yazısı olarak görülüyordu. 1981 yılında Bakanlığa bağlı kuruluşlardan bir ikisi dışında tümü zarardaydı. Zarar derken, bütçenin belli bir yüzdesini götüren heybetteki bir zarar.

Atasoy'un göreve başlamasından bu yana, ulaştırmanın bilançosu "tek bekâr bakan" olmasından çok daha dikkat çekici bir nitelik taşıyor. Şöyle ki, bağlı kuruluşun 1983 yılında 32 milyar 596 milyon lira olan kârı, yaklaşık beş misli artarak 171 milyar 285 milyon liraya çıkmış. Tek tek bakıldığında ise görüntü daha da şaşırtıcı:

THY'nin zarardan kurtulmayan başına geçen yıl tam 27 milyar liralık kâr kuşu konmuş. PTT'nin kârı ise baş döndürücü: 89 milyar 481 milyon TL. Deniz Nakliyat İşletmeleri 1983'te 12 milyar 349 milyon lira olan zararını kapattığı gibi, 5.9 milyar kâra geçmiş.

Ama Ulaştırma Bakanlığı'nın bu kâr grafiğine nedense gazeteler bakanın kravat rengi kadar "haber değeri" atfetmemişler... Söze "havadan" başlamak uygun olacak. THY, tarihinde ilk kez bu kadar büyük kâr ettiğine göre, hükümet özel sektöre devir fikrinden vazgeçecek mi?

Atasoy, bu soruya "Hayır" diyor ve Samsun sigarasından derin bir nefes alarak ekliyor:

"27 milyarlık kâr, fazla büyük rakam olmaktan çıkmıştır. Türkiye'nin büyük yatırımlara ihtiyacı vardır. Bu kaynağı bulmamız, yaratmamız gerekiyor. Yoksa amaç, THY'yi biz kâr eder hale getirdik, alın siz işletin, değildir. Yeni bir kaynak ve istihdam olanağı meydana getirmektir. THY'de 200 milyarlık bir sermaye birimi söz konusudur. Bu sermayenin sözgelimi yüzde 40'ını devretmekle, belki biraz kârdan vazgeçilecektir, ama elde edilecek kaynak ile çok büyük yatırımlara yönelmek mümkün olacaktır. Amaç budur."

Özel sektöre inanmış, liberal ekonomiye gönül vermiş bir hükümetin üyesi olarak Atasoy, devletin elindeki THY'nin, Devlet Demiryolları'nın kâr etmesini nasıl değerlendiriyor. Yani iyi yönetilirse, devletin de özel sektör kadar kârlı işletmecilik yapacağı tezine ne diyor?

"İnsan unsuru, her iki sektörde de aynıdır. Devlette çalışanlar iş yapmazlar, yatarlar düşüncesi kesinlikle yanlıştır. THY, bunun en belirgin örneğini vermiştir. THY'nin kadrosu tamamı ile aynı kalmış-tır. Geçen dönemin ortalarında üst yönetimde, bir iki küçük değişiklik yapılmıştır. Ama kuruluşumuz, gerek kâr, gerek hizmet açısından, büyük bir patlama yapmıştır. Bugün insan gücü kapasitesini de tam olarak kullanarak THY başarılı kılınmıştır."

Atasoy, THY'nin özel sektöre devredilmesiyle hizmet yönünden büyük bir değişiklik olacağına inanmıyor.

"Konu, özel sektör, devlet sektörü daha iyi yapar konusu değildir. Devlete ek kaynaklar yaratma konusudur. Çünkü Türkiye'nin on yıl sonraki halini bugünden kafamızda canlandırmak zorundayız. Mesele, sorun ortaya çıkmadan sorunlara çare bulmaktır..."

Özel sektörün daha çok "havadan kâr" etmeye eğilimli olduğu inanışı var. Havayollarını devralmak için Bakanlığın kapısında avuç ovuşturarak bekleşen firmalar var mı? Bu konudaki son gelişmeler neler?

Ulaştırma Bakanı Atasoy'un anlattıklarına bakılırsa, THY veya öteki kuruluşlar öyle "satıyorum.. satıyorum.. sâat..tım" kolaylığı ile devredilecek kurum değiller. Çünkü uçak işletmeciliği, otobüs işletmeciliğinden, yerden göğe kadar farklı. Çünkü sivil havacılığın organizasyonunda devletin önderliği ve müdahalesi, uluslararası teamüllere göre kaçınılmaz.

Atasoy, dersini iyi öğrenmiş bir öğrenci ıstalı ve zevki ile bu konuda şunları anlatıyor.

"Özel sektöre devir için kamu idaresi ortaklığı üzerinde çalışılmaktadır. Tabii bu devir, kaynakları sınırlı olan ekonomimize kaynak yaratmak şeklindedir. Sayın Başbakanın da ifade ettiği gibi öncelikle çalışanlardan başlayıp, ortak yapma cihetine gidilecektir. Öncelikle yurt dışındaki işçilerimizin de tasarruflarını bu yönde değerlendirmesi için öncelik tanınacaktır. Dolayısıyla da vatandaşlarımızdan da aimak isteyenler alacaktır. Zaten anonim şirkettir.

Başlangıç için hisselerin belki yüzde 40'ı ve ilerde daha fazlası özel sektöre açılabilir, özel sektör veya devletin işletmesi arasında çok fazla fark olacağını zannetmiyorum. Ancak iyi işletme olabildiği müddetçe, rekabet yapabilme imkânı vardır. İkram, bu gün belli bir seviyeye gelmiştir. Belki özel sektör düşüncesi ve zihniyetiyle daha güzel ikram düşünülebilir. Belki tasarruf için kısıtlabilir. Yani bunlar ileriye dönük uygulamayla ortaya çıkacak hususlardır. Ancak yani sivil sektörün de Türkiye'de havacılık yapması sivil havacılık kanunuyla mümkündür. Zaten bunun için gerekli yönetmelikler, biz göreve başladıktan sonra hazırlanmış ve çıkarılmıştır. Şimdiye kadar büyük çapta yolcu veya kargo taşımacılığı yapacak şirketler henüz çıkmamıştır ortaya.

İç hatlardaki Tekel, tamamen Ulaştırma Bakanlığı yetkisi dahilindedir. İç hatlarda çalışacak her firma milli yetkilerimiz içinde olduğu için her firmaya izin verebiliriz. Şu anda sadece Bursa Havayolları bu yönde iç hat taşımacılığı yapmaktadır. Yönetmelik, mevzuat ve uluslararası gerekli şartları yerine getirdiği takdirde iç hatlarda (yani milli yetkimiz dahilinde olan yerlerde) izin verirız. Ancak, dış hatlarda farklı bir uygulama var. Yabancı ülkelere dış hatlara sefer yapacakların, onların sivil havacılık teşkilâtlarından da gerekli izni almaları gerekmektedir."

—Yurt içinde müracaat şu anda yok diyorsunuz?

"Şu anda tam kesin bilmiyorum. Var da, böyle dikkati çekecek büyük bir firma müracaatı yok. Bu mevzuat hazırlanmadan evvel basında çok büyük spekülasyonlar vardı. Büyük firmalar çıkıp, bütün dünyaya, her hatta, THY'nin gitmediği hatlara sefer yapacağız, şu kadar ton kargo taşıyabiliriz vs. henüz bu firmalardan müracaat olmadı. Bir seneyi geçti, bu mevzuatı hazırlayalı, ne zaman çıkacak diye en çok karşılaştığımız suallerden biri buydu. Büyük iddialı firmalar var demiliyordu. Tabii iş ciddiye binince firmalar bir kere daha hesap yapmak zorunda kaldı."

THY'nin "kâr patlaması" yapması örneğin, **"İstanbul-Ankara arasındaki 40 dakikalık yolculuk 19 bin liraya yani asgari ücretin 5 haftalık karşılığı pahasına gerçekleştirildi"** diye eleştiriler var. **"Bu**

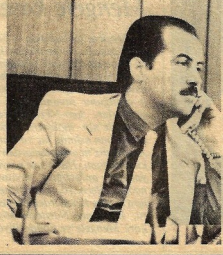

Hiçbir zaman radikal fikirleri benimsemedim. Atatürk milliyetçiliği çerçevesinde bir milliyetçilik anlayışına sahip oldum. Ben her şeyden önce çoğulcu demokrasiden yana bir düşünce tarzına sahibim. Hiçbir zaman enternasyonalci fikirlere sahip değilim. Her iyi fikrin, her modern fikrin yanındayım.

kadar yüksek bilet ücretleri ile babam da kâr eder" deniyor. Bunlara Ulaştırma Bakanının yanıtı ne?

"İç hatlardan THY'nin sağladığı gelir, devede kulak. Hatta zaman zaman iç hatlar bu yüksek fiyatlara rağmen zarar etmektedir. Çünkü dolar sürekli yükselmektedir. Uçaklar, dolar yakmaktadır. Yedek parça olarak dolar eskitmektedir. Bu yüzden iç fiyatlarla çok yüksek gibi görünen

Şu anda geldiğim yer başarı gibi görünüyorsa, bunun nedeni çok çalışıp çok okumamdır. Her aldığım görevde öncelikle kendim için bir öğrenme süresi ayırırım. Bu benim normal çalışma sistemimdir. Sık sık bilgi alır ve vatandaşlardan gelen mektupların önemli bir kısmını okurum.

bilet ücretleri maliyet açısından çok yetersizdir. Kâr, dış hatlarda ve kargo taşımacılığından elde edilmektedir. Bunların tespiti ise uluslararası kurallara göre oluyor. Yani kârlılıkta yüksek fiyat uygulaması değil, uçak ve personelin rasyonel kullanımı baş rolü oynamaktadır.."

Konuyu havadan yere, politikaya indirmek hem Atasoy'u hem de okuru dinlendirecek..

Zonguldak doğumlu, SBF diplomalı Veysel Atasoy, Karayazı'da kaymakamken, yaşıtları vali yardımcılığını ve büyük devlet nimeti olarak görürken, "alınyazı"sını değiştirip Ulaştırma Bakanlığı makamına nasıl ulaşabilmişti?

Sorudaki "mistik" öğeleri ayıklayıp, hayat hikâyesini "öz yaşam öyküsü" haline getirmek için doğru sual şöyle olacaktı?

—Sayın Özal ile nasıl tanıştınız?

"Sayın Özal'la tanışmam 1980'de oldu. Tabii kendisini uzun yıllar devlete hizmet etmiş bir yetkili olarak ismen tanıyorum.

1980'de Karayazı Kaymakamlığı'ndan, Devlet Personel Dairesi Genel Sekreterliği'ne geldim. O tarihte gerek Başbakanlık Müsteşarı olduğu sürede, gerek Başbakan Yardımcısı olduğu dönemde idare onun sorumluluğuna verilmişti. Bu sıralarda sık sık görüşürdük. İleriye dönük tedbirler, personel rejimi konusunda vs. konularında...

O bakımdan beraber çalışma dönemimiz oldu. Daha sonra DPT'de müşavir olarak ve Genel Sekreter olarak yakın çalışma içersinde olduk. Bildiğiniz gibi parti kuruluşu safhasında da Sayın Özal'ın yanında yer alan ilk bürokratlardan olduk. Ve kuruluşta 20 gün kadar partinin Genel Sekreterliğini yaptım. Daha sonra da teşkilât başkanlığına geldim. İlk kurulan il teşkilâtımızdan son kurulan il teşkilâtımıza kadar ve hükümetin kurulmasından kısa bir süre bu görevden ayrıldım. Bütün teşkilâtların kurulmasında görev aldım".

—Sizin katı radikal sağ fikirleriniz olduğu iddiaları var. Ne dersiniz?

"Ben fakülte hayatımda Hür Düşünce Kulübü üyesi idim. Hiçbir zaman radikal fikirleri benimsemedim. Atatürk milliyetçiliği çerçevesinde bir milliyetçilik anlayışına sahip oldum. Bu herkesçe de gerek okul çevresindeki, gerek basındaki, Türkiye'nin sorunlarını paylaşmış arkadaşlar tarafından da gayet iyi bilinmektedir. Ben her şeyden önce çoğulcu demokrasiden yana bir düşünce tarzına sahibim. Demokrasinin yaygınlaştırılması ve demokrasinin önündeki engellerin kaldırılması ve demokrasi anlayışı içinde de benim dünya görüşüm milliyetçi görüştür. Memleketin meselelerini bir Türk gibi görmek. Yani hiçbir zaman enternasyonalci fikirlere sahip değilim. İdeolojik açıdan enternasyonalci olan fikirlere karşıyım, her iyi fikrin, her modern fikrin yanındayım."

—Özel meraklarınız neler? Boş vakitlerinizde neler yapıyorsunuz?..

"Zaman kavramı önemli oluyor bizim

Sporun her dalına ilgi duyuyorum ve insani olarak yaklaşıldığı zaman, sporu insanlar arasında yakınlaşmayı ve bütünleşmeyi sağlayacak en önemli faaliyet dalı olarak görüyorum. Diğer kültürel etkinlikleri de sporun yanında ihmal etmemek lazım.

için, zaman bulmak çok zor. Yoğun bir Meclis çalışması, Bakanlar Kurulu çalışması bir defa zaman kavramını tamamen ortadan kaldırıyor. Ama fırsat bulabildiğim müddetçe spor müsabakalarını takip ediyorum. Mesela Cumhurbaşkanlığı Kupası maçına davetli olduğum halde gitme imkânım olmadı."

—Hangi kulübü tutuyorsunuz?

"Zonguldakspor'un fahri başkanıyım. Fakat Galatasaray Kulübü'nün de üyesiyim. Çünkü Zonguldak Kulübü kurulmadan evvel, çocukluğumuzdan beri gelen bir Galatasaray sempatizanlığı var."

"En son Galatasaray-Trabzon kupa maçını İstanbul'da seyrettim. Sporun her dalına ilgi duyuyorum. Ve insani olarak yaklaşıldığı zaman sporu insanlar arasında yakınlaşmayı ve bütünleşmeyi sağlayacak en önemli faaliyet dalı olarak görüyorum. Kardeşçe bir rekabet haline getirildiği ve bu fikir zihinlere yerleştirildiği takdirde insanlar arasında sevgi, saygı ve yarışmayı en iyi düzeye getirecek organizasyon bence spordur. Diğer kültürel etkinlikleri de sporun yanında ihmal etmemek lazım. Bu sıralarda benim herhangi bir faaliyetim yok, ama Türk Sanat Müziği'ni, Türk Halk Müziği'ni, müziğin hemen her dalını severim, ama birinci tercihim Türk sanat ve Türk halk müziğidir ve fırsat buldukça da dinlerim."

—Hükümette en genç iki bakandan birisiniz. Bu erken yaştaki başarıyı neye borçlusunuz?..

"Başarılı gördüğünüz için her şeyden önce teşekkür ediyorum. Ancak önemli olan, vatandaşın bu yöndeki kanaatidir. Bir hizmet zamanında yapılabiliyorsa ve vatandaşta da bu kanaat varsa, bundan memnuniyet duyarım. Bunu da vatandaşın tercümanı olarak basın dile getirir. En azından hizmetlerimizin de, birinci derecede kullanan vatandaş açısından değerlendirilmesi gerekir. Bunun vatandaş açısından değerlendirilmesi gerek. Eğer, bir başarı gibi gözüküyorsa, şu anda geldiğim yer, bir defa fazla çalışıp, fazla okuyorum. Siz de hatırlarsınız Faruk Bildirici, bu durumu, 'Uzun müddet ders çalışıyor' şeklinde ifade etmişti. Yani her aldığım görevde, öncelikle kendim için bir öğrenme süresi ayırırım. En azından müessese ne iş yapıyor, mevcut faaliyetleri nedir. Bunları çok yakından görmeye çalışırım, bir de çalışmaları, belki kaymakamlığımdan gelen bir alışkanlıkla çok yakından takip ederim. Bu benim normal çalışma sistemimdir. Sık sık bilgi alırım. Vatandaştan gelen mektupların önemli bir kısmını okurum. Arkadaşların bunları ayırırlar ve benim önüme getirirler. Haftada en az 250-300 mektup okurum. Basındaki tenkitleri mutlaka son

"Başlangıçta şikâyet mektupları, ihbar mektupları çok fazlaydı. Ama şimdi daha çok takdir mahiyetinde olanlar var. Düzelmeleri açık açık.. ifade eden mektuplar. Geçmişte bu memlekette hizmet etmiş büyüklerimiz de yazıyor."

—Bir iki tanesini verebilir misiniz?

"Halkla ilişkiler önemli. Bunlara dikkat etmek, bunlara kulak vermek zorundayız. Bunların büyük faydası olduğuna inanıyorum. En azından toplantılarda bazı hususlar sık sık dile gelebiliyor. Milletvekillerimiz kanalıyla gelen şikâyetler oluyor. Bunları özellikle dinliyoruz ve çözüm yolunu arıyoruz. Konuşmanızda da bahsettiğim gibi, zamanlama çok önemli. Kısa vadeli olanları hallettik, ama hiçbir zaman burada uyguladığımız politika, günlük ve kısa vadeli politika değil. Daima ileriye dönük politikadır."

—Hâlâ ihbar mektupları geliyor mu?

"İlk zamanlarda çeşitli müesseselerle ilgili birçok ihbar mektupları geliyordu. Bu her dönemde olağandır. Bırakın hükümet değişikliğinden meydana gelen ihbarları, bir yöneticinin değişmesinde dahi sorumlu kişilere bu tür şeyler gelir. İçlerinden ciddi olanlar da çıkmıştır. Zaten ciddi olanların hepsinin üzerine gidildi."

DÜZELTME

TBMM Başkanı Sayın Necmettin Karaduman'la ilgili bir önceki sayıda yer alan Haftanın Konuğu yazısında "dizgi karışıklığı." nedeni ile bazı anlam kopuklukları ortaya çıkmıştır.

Okurlarımızdan ve Sayın Karaduman'dan özür dileyerek ilgili bölümü aşağıdaki biçimde düzeltiriz:

Dışarıdan belli belirsiz bir inşaat gürültüsü geliyor. Bu, Meclis bahçesindeki **"yeraltı faaliyetleri"**nin sesi. Bazı muhalefet milletvekillerinin deyişi ve iddialarına göre bu yeraltı faaliyetleri sinir bozucu. Çünkü **"bu yoksul ülkenin milyonlarını hatta milyarlarını çarçur edici bir nitelik taşıyor."**

TBMM'nin iki binadan oluşan bölümlerini yeraltından birleştirmek ve bir de yeraltı otoparkı yapmak üzere başlatılan bu proje, devlete 1 milyar 600 milyon liraya mal olacak.

Sayın milletvekillerinin başlarına güneş geçmeden ve yağmurdan üşümeden üç dört yüz metrelik bir bahçeyi yürümemek için her birine 4 milyon liralık masraf yapılarak 1.6 milyar lira harcanmasının **"esbabı mucibesi"** ne idi?

Bir de projeyi üstlenen firmanın eski genel müdürünün şimdi ANAP milletvekili olduğu iddiaları doğru mudur?

Sayın Karaduman'ın bunlara yanıtı şöyle:

"Masrafı bir iş olduğu doğrudur. Proje, ihaleye çıkarılmıştır. En düşük bedeli veren firmaya iş verilmiştir. Ortalama değeri veren firmaya da verilebilirdi. Ancak aradaki fark çok yüksekti. 400 milyon lira gibi yüksek bir rakam.

1.6 milyar liralık harcamanın içinde toplam 480 otoluk iki otopark ve altgeçit bulunmaktadır. Maliyeti çok daha yüksek olacaktı. Çünkü iki binayı birleştirmek için bir altgeçit zorunlu idi. Sayın milletvekilleri, karda kışta iki bina arasında gidip gelirken büyük zorluk çekmekte idi ve şikâyetlerini bize yansıtmakta idiler.

Firmanın eski yöneticisinin şimdi ANAP'ta milletvekili olduğu söylentilerine gelince, bu iddiaları ben de duydum, ama araştırmak gereğini bile duymadım. Çünkü söz konusu firma belirttiğim gibi, ortalama teklifi verenden tam dört yüz milyon lira daha az teklif verip işi aldığına göre, ortada bir yolsuz durum olduğunu iddia etmek, akla ve izana uygun düşmüyor."

Batı ülkelerinde televizyonu düzenleyen kurallar neler? Bu nasıl yönetiliyor? İktidarla muhalefet arasındaki televizyon konusundaki tartışmalar neler? Televizyonlarda ne tür programlar yayımlanıyor? Kamuoyunda televizyona yönelik eleştiriler hangileri?

Tarafsız haberciliğin doruğu: İNGİLTERE

EDİP EMİL ÖYMEN

LONDRA — Mayıs 1982... Kıraç ve ıssız Falkland adalarına kimin sahip çıkacağı konusunda İngiltere ile Arjantin arasında süren tartışma, savaşa dönüşeli bir ay olmuş.

İngiliz televizyon seyircisi, her gece saat 9'da BBC'nin 1. kanalındaki ana haberler bülteninde, diplomatik çabalara koşut süren askeri harekât hakkındaki görüntüleri izliyor. Gece 11'e doğru BBC'nin 2. kanalında daha ihtisasi bir haber ve güncel olaylar programı: **"Newsnight"**. Orada da gerek diplomatik gerek askeri faaliyet hakkında uzmanların görüşleri alınıyor.

Haber programlarında renk ve doku bakımından farklı başka görüntüler de var. Uzaklardan, uydularla alındığı belli bunların. Kendilerine özgü soluk renklerle, biraz parazitli, biraz bulanık. Sokaklara dökülen elleri pankartlı insanlar, yaldızlı salonlarda ciddi basın toplantılarında ciddi yüzlü generaller, gazete bayileri önünde uzayıp giden kuyruklar, yaralı askerleri gözyaşlarıyla karşılayanlar, gösterilerde İngiltere Başbakanının yakılan kuklaları, İngiliz televizyon seyircisinin oturma odasına giriyor. Görüntüler Arjantin'den.

BBC'nin Falkland Savaşı sırasındaki tutumunu eleştiren Başbakan Thatcher'ı, Genel Müdür Yardımcısı şöyle yanıtlıyordu: "İngiltere gibi bir demokrasi ile Arjantin gibi diktatörlük arasındaki fark, halkımızın kendisine gerçeğin anlatılmasını istemesi ve halkımıza ne kadar tatsız olursa olsun gerçeğin anlatılabilmesidir."

Evet, BBC televizyonu, Falkland anlaşmazlığının savaşa dönüştüğü 2 Nisan - 15 Haziran 1982 arasında dahi geleneksel tarafsızlığını, ulusal heyecana feda etmedi. Hem İngiltere'den hem Arjantin'den görüntüleri ekranlara getirmeye çekinmedi. O kadar ki BBC'nin 1. kanalında "Panorama" programında, Arjantinlilere Falkland konusundaki görüşlerini anlatma olanağı tanındı. Programda ayrıca Falkland adalarına asker gönderilmesini eleştiren İngilizlerle de konuşuldu.

Avam Kamarası'nda kıyamet koptu tabii. BBC, devletin haber örgütü değil miydi? Ne oluyordu öyle Arjantin'in tarafını tutar gibi tavır almak? Bu ne biçim tarafsızlıktı? BBC, hıyanet içinde miydi?

Nitekim, Avam Kamarası'nda bir milletvekili 6 Mayıs 1982 günü Başbakan Thatcher'e bu konuda bir sözlü soru yöneltti. Başbakan da derttiymiş bu konuda ki, görüşünü, heyecana kapılmamaya çalışarak şöyle açıkladı: "Benden daha fazla radyo dinleyen ve televizyon izleyen insanlardan duyduğum tepkilerden anladığım kadarıyla, pek çok kişi, İngiliz silahlı kuvvetlerinin davasının, tâm olarak ve etkin bir biçimde ortaya konmadığından çok çok endişeli... Anladığıma göre zaman zaman Arjantinlilerle biz, eş tutuluyor, eşitmişiz gibi muamele görüyoruz".

Başbakanın sakin cevabının altında yoğun bir öfke gizliydi. BBC Genel Müdür Yardımcısı Sir **Ian Trethowan** tipik bir İngiliz soğukkanlılığı ile cevap verdi: "Böyle bir ortamda BBC, kendi yurdu ile saldırgan ülke arasında yansız kalamaz. Ancak İngiltere gibi bir demokrasi ile Arjantin gibi bir diktatörlük arasındaki fark; halkımızın kendisine gerçeğin anlatılmasını istemesi ve halkımıza ne kadar tatsız olursa olsun gerçeğin anlatılabilmesidir".

BBC, özerkliğini bir kez daha kamuoyu hatırlatıyordu. İyi ama, BBC nasıl oluyordu da ulusal bir davada böyle davranabiliyordu? Bunun cevabı basitti: BBC sadece tarafsız habercilik görevini yerine getiriyordu, o kadar.

BORAZAN DEĞİL...

BBC'yi 12 kişilik bir kurul yönetir. Üyeler 5 yıllığına Kraliyet Danışma Kurulu'nca atanır. Kraliçenin seçtiği deneyimli yüksek hukukçu ve bürokratların yer aldığı Danışma Kurulu'na Başbakan, BBC yönetim kuruluna atanacak üyelerin sadece adlarını önerebilir. Bu nedenle de başbakanın kendi adamlarını yönetim kuruluna doldurması mümkün değil. Kraliyet Danışma Kurulu, zaten Kraliçeyi temsil eder. Partiler üstüdür. Atanan BBC yöneticileri, hükümetler değişse de görevleri sonuna kadar çalışırlar.

BBC hâlâ reklam almıyor. Bütün geliri, ülkede televizyon kullanan herkesin yılda bir ödediği ruhsat ücretinden. Bu yüzden BBC'ye genel bütçeden ödenek ayrılmaz. Yıllık ruhsat ücretini hükümet saptar. Şimdilerde BBC'ye ek gelir gerekiyor. Bu nedenle de reklam alarak bunun sağlanması artık gündemde. Bir komisyon,

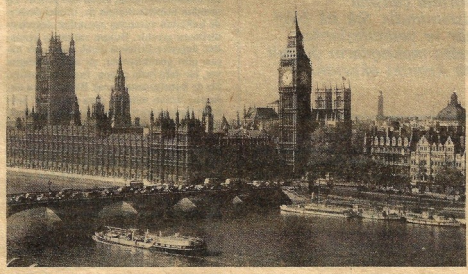

İNGİLTERE Parlamentosu'ndan ilk canlı televizyon yayını 23 Ocak 1985'te Lordlar Kamarası'ndan yapıldı. Avam Kamarası'na ise televizyon henüz girmedi.

BBC'nin nasıl reklam yapabileceğini inceleyip, 1986 yazına kadar kararını verecek.

BBC'nin tarafsızlığını nasıl olup da koruyabildiğini daha iyi anlamak için, İngiltere'ye özgü hukuk anlayışına da değinmek gerek. Adada yaşadıklarından mıdır nedir, çoğu Avrupa ülkesinde ve Türkiye'de geçerli olan hukuk anlayışından farklı İngilizlerinki. Bunda temel ilke, yasal uygulamaların, hakkaniyete, sağ duyuya, halkın şuur ve benliğinde yer etmiş gelenek, görenek ve tutumlara dayanması,

BBC'nin kendi görüşü yoktur. Haberlerin aktarılması sırasında BBC'nin "görüşünün" eklenmesi, ima edilmesi diye bir şey söz konusu olamaz. BBC, "haber" verir. Haber ne ise onu. Haberler, önemine göre bir sıraya sokulur, o kadar. Hükümet icraatı dahi, ancak eğer haber niteliği varsa sunulur.

bunlara ters düşmemesi. Nitekim yazılı anayasa olmayışını da başka nedenlere bağlamak olanaksız. Böylece, görevi "habercilik, eğitim ve eğlendirmek" olarak belirlenen BBC'nin, hakkaniyetten sapması da olacak şey değil.

Bunun doğal sonucu: BBC'nin kendi görüşü yoktur...

Hakkaniyet, yalnız haberlerde değil, bütün programlarda gözetiliyor. Hele siyasi partilerle ilişkilerde. İktidar olsun, muhalefet olsun, bütün siyasi partilere, seçimde aldıkları oy oranlarına göre radyo ve televizyonda her yıl belli bir propaganda süresi ayrılır. Böylece partiler, yalnız seçim arifesinde değil, bütün bir yıl boyunca, kısa da olsa görüşlerini diledikleri gibi iletme fırsatı bulur. Örneğin, iktidardaki Muhafazakâr Parti ile, ana muhalefet İşçi Partisi'nin bugünkü propaganda süreleri televizyonda yılda toplam birer saat.

Bu yayınların içeriğinden, belirtilen görüşlerden BBC sorumlu olmaz. Yayınlar hem BBC'de hem ticari televizyon örgütü ITV'de aynı günde, genellikle aynı saatlerde yayımlanır.

Başbakan ve bakanların BBC aracılığı ile hükümet icraatı hakkında yapacakları resmi açıklamalar için de hakkaniyet ilkesine uyulur. Bu tür konuşmalar ardından muhalefet partilerine televizyonda cevap hakkı doğar. Ama Başbakan veya bakanlar, parlamento tarafından onaylanmış yasa ve kararlar hakkında konuşacaksa, muhalefetin cevap hakkı olmaz.

İngiltere'de televizyonun tarafsızlığı, hiçbir zaman pısırıklık, siliklik, suya sabuna dokunmama anlamına gelmez. Anlamsız bir dengecilik de değildir. Tam aksine. Televizyonun hükümete ve siyasi partilere "borcu" yoktur. Bu nedenle de her konunun üzerine gider.

Televizyona giden yol radyodan geçer. BBC radyosu, yayın hayatına 1922'de başlamış. Bugünkü örgütlenme biçimi 1927'de. Ankara ve İstanbul radyolarının yayına başladığı yılda. Televizyon 1936'da başlıyor. İkinci Dünya Savaşı'nda Londra'nın yoğun bombardımanına rastlayan dönemde kesilmekle birlikte, İngilizler neredeyse 50 yıldır televizyon izliyor. Renkli yayın 1967'de. İkinci Kanal 1969'da.

Birinci kanal daha çok haberler, güncel olaylar, spor, eğitim ve eğlence programlarına, popüler filmlere yer verir. İkinci kanal, "daha ağırbaşlıdır". Açık Öğretim Üniversitesi yayınları, bilim, sanat, kültür ağırlıklı programlar, belgesel diziler ikinci kanalın özelliği.

TELEVİZYONUN TARAFSIZLIĞI

Televizyonun tarafsızlığı hiçbir zaman pısırıklık, siliklik, suya sabuna dokunmamak anlamına gelmez. Anlamsız bir dengecelik de değildir. Tam aksine. Televizyonun hükümete ve siyasi partilere "borcu" yoktur. Bu nedenle de her konunun üzerine gider.

İngiltere'de hâkim görüş şu: Siyasetçiler halka karşı sorumlu. Eylemlerinin her zaman hesabını açıkça verebilmeliler. İngiliz televizyonu, yapısı gereği her konunun üzerine gidecek hukuki dayanağa, kültürel yapıya sahip. Her taşı kaldırıp altına bakabiliyor. Ama taraf tutmamayı becererek.

İşte bu bağlamda, İngiltere'de ulusal heyecanın doruğa çıktığı, ülkenin hop oturup hop kalktığı günlerde dahi BBC'nin nasıl olup da gayet soğukkanlı bir biçimde Arjantin görüntüleri sunabildiği, Başbakan Thatcher'dan da "İngiltere Başbakanı" diye söz etmeye nasıl devam ettiği daha iyi anlaşılıyor değil mi?

SODEP Genel Başkanı ile Londra'da bir söyleşi:

"Zengin olmak hayatın gayesi olarak gösteriliyor"

RAGIP DURAN

SODEP Genel Başkanı Erdal İnönü, Londra'daki temasları sırasında kendisi ile yaptığımız söyleşide, yurt dışındaki aydın ve bilim adamlarının durumları, SODEP-DYP ilişkileri ve solun iktidar olma şansı konusundaki sorularımıza şu yanıtları verdi:

— Bir bilim adamı ve eski öğretim üyesi olarak siz kuşkusuz gerek Türkiye'deki, gerekse yurt dışındaki Türk aydın ve bilim adamlarının durumlarına ilgi duyuyorsunuz. YÖK Yasası'ndan önce, Türkiye'de özellikle fizik bilimlerinde çalışanlar, ülkede yeterli araç gereç ve altyapı bulunmadığı için yurt dışına gidip çalışmak durumunda kalıyorlardı. YÖK Yasası ile birlikte bu göç kervanına sosyal bilimlerdeki çalışanlar da katıldı. Partiniz, yurt dışına gitmek zorunda kalan bilim adamlarının durumlarını nasıl değerlendiriyor?

İNÖNÜ — Yurt dışındaki aydın ve bilim adamlarının durumlarını Türkiye'de üniversitelerde çalışanların durumlarından ayrı olarak düşünmek mümkün değil. Sorun, Türkiye'nin gelişmesini nasıl gördüğümüze bağlı. Türkiye'nin, Türk insanının çağdaş hayatın her alanına katkı yaparak kendini gösterebileceğine inanıp inanmamak meselesi. Bir süredir hükümetin desteklediği ve yaygın hale gelen bir görüş var. Ticaretin Türkiye'nin kalkınmasını sağlayacağı ve herkesin bu gelişmeye katkıda

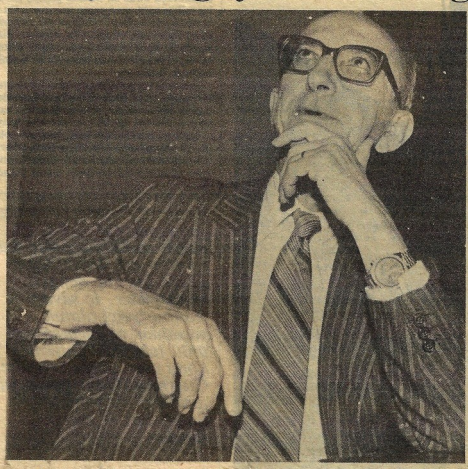

Erdal İnönü — Halkçı Parti ile sosyal ve ekonomik politikalar bakımından yakınlığımız çok daha fazla.

"Türkiye'de soldaki bir partinin iktidara gelemeyeceğini söylemenin ciddi bir nedeni yoktur. Daha evvel gelmişti, o bakımdan niye tekrar gelmesin? Şimdiki iktidar sağdaki bir parti, bundan sonraki iktidarın solda olması gayet doğal."

bulunması gerektiği şeklinde bir görüş bu. Bu görüşe göre kalkınmayı sağlamak için üretimi arttırmak gerekmiyor. Mevcut mal daha iyi satılırsa kalkınma sağlanır deniliyor. Üstelik malın içeride değil dışarıda satılması söz konusu. Tabii bu ticareti yaparken çeşitli para işlemlerinden yararlanmak gerektiği de söyleniyor. Yüksek faiz almak, diğer para operasyonlarından yararlanmak... Ne var ki tüm bu işlemlerin amacı toplumumuzu büyütmek, toplumumuzun kültürüne, medeniyetine katkıda bulunmak değil, bir anlamda birbirimizi kandırarak ya da başka ülkeleri kandırarak zenginleşmek. Biraz mübalağa ediyorum belki, fakat hiç şüphe yok ki bir süredir ağırlık ekonomik gelişmeye ve onun ticaret kesimine doğru yönlendirildi. Aynı zamanda bir an önce zengin olmak hayatın gayesi olarak gösteriliyor. Bu da üretim ihmal edilerek yapılıyor. Şimdi tabii bu amaç son derece kısa ve büyük bir toplumun gelişme hedefi olarak göremeyeceği bir yaklaşım. Türkiye'nin bugün 50 milyon nüfusu, geniş sahası ve tabii kaynakları var. Avrupa'da başlıca ülkelerden biriyiz. Böyle bir ülke kendisine en yüksek hedefleri amaç olarak seçmeli. Kendini, dünya medeniyetine en yüksek katkıları yapacak şekilde hazırlamalıdır. Bu katkıyı bilimde, sanatta, teknikte, ekonomide, teknolojide her alanda yapacağına inanmalıdır. Bu konuda kendisine güvenmelidir. Tabii bu bir yaklaşım meselesi. Birisinin söylemesiyle olmaz. Bir önlemle de değiştirilemez. Fakat toplumun şartlandırılması birçok cephede bu şekilde düşünülerek yapılırsa o zaman iyi, doğru sonuçlar alınabilir. O bakımdan sorduğunuz sorunun esas cevabı burada.

BİLİM ADAMLARI TEHLİKELİ MİDİR?

Bilim adamlarının bir süredir, Türkiye'de işe yaramaz, hatta tehlikeli işler yapan insanlar gibi görüldüğünü, yerli yersiz suçlamalara uğradığını görüyoruz. Zaten fiziksel bilimlerde tabiat bilimlerinde yeni buluşlar yapmak için pahalı yatırımlara, büyük tesislere gereksinim vardır. Her ülkenin bu şartları yerine getirebilecek mali olanağı yoktur. Bu alanda bir eksiklik var. Bu nedenle de bilim adamlarımızın bir bölümü daha iyi laboratuvarların olduğu yabancı ülkelere gidiyorlar. Ama buna ek olarak bilim adamlarının üniversitelerde istedikleri gibi çalışmalarına engel olan du-

"Türkiye, kendisine en yüksek hedefleri amaç olarak seçmelidir. Dünya medeniyetine en yüksek katkıları yapacak şekilde kendini hazırlamalıdır."

rumlar, şartlar getirilince, sosyal bilimlerde örneğin, özgürce araştırma yapmak, konularını seçebilmek, yayınlarını yapabilmek gibi akademik özgürlüğün esas koşulları zedelenince bu defa bütün bilim alanlarında, üniversitelerde yaratıcı bir hayat imkânsız hale geldi ve bu nedenle bilim adamlarının bazıları yurt dışına gitti, bir bölümü de özel sektöre geçti ve araştırma hayatını bıraktı. Bu durum, ayrıca gençlere yanlış fikirlerin aşılanmasına da katkıda bulunuyor ve deniyor ki, Türklerin ticaret dışında katkısı olamaz. Bu tamamen yanlış bir anlayış, ayrıca tehlikeli bir anlayış. Bu kendi yeteneklerimizi ihmal etmek, anlamamak, bir anlamda bir gözümüzü ya da kulağımızı kapatıp öyle yaşamaya çalışmaktır. Sonuç olarak, kendi yeteneklerimizi kullanmayacağız, ya da sadece bir alanda geliştirmeye çalışacağız. Böylece de Türkiye kalkınacak. Bu yanlış bir hayal...

— Daha somut bir konuya gelelim isterseniz. Aslında yurt dışında Türkiye'deki gelişmeleri izleyen yabancı gözlemcilerin de sorduğu bir soru bu. SODEP'in parlamentoda bulunan ve sosyal demokrat olduğunu söyleyen bir parti yerine parlamento dışında olan ve sağcı bir partiyle daha yoğun ilişkide ya da daha sık bir şekilde hemfikir olduğu gözleniyor. Bu durum sadece siyasi konjonktürle açıklanabilir mi, yoksa Türkiye'de bir süredir sol sağ ayrımında bir konum değişikliği, bir tanım değişikliğimi söz konusu?

İNÖNÜ — Siyasi konjonktür tabii çok önemli. Bugün içinde bulunduğumuz durum, normal demokratik hayatta pek rastlanmayan bir durum. Böyle bir durum daha tabii normal sağ sol ayrımı dışında bazı davranışlar, yaklaşımlar ortaya çıkarıyor. İktimiz de parlamento dışında olduğumuz için bunun haksız bir davranış olduğunu saptıyoruz ve örneğin devlet televizyon ve radyosunda biz de vatandaşlara fikirlerimizi açıklama hakkına sahip olalım istiyoruz. Bu nedenle Doğru Yol Partisi ile bazı demeçlerimiz birbirine benziyor. Ama bu sosyal ve ekonomi politikalarımızın çok farklı olduğu gerçeğin değiştirmiyor. Biz soldayız, onlar sağda, ama ikimiz de parlamento dışındayız, ikimiz de demokrasinin bugünkü sağlıksız ve dengesiz durumundan bir an önce kurtarılmasını istiyoruz. Mesele bu.. Halkçı Parti ile sosyal ve ekonomik politikalar bakımından yakınlığımız çok daha fazla. Hatta birleşme çağrısında bulunduk, şimdi cevaplarını bekliyoruz. Ama bu, öteki durumu değiştirmez.

— Yurt dışındaki çevrelerde olsun, Türkiye'deki bazı kesimlerde olsun, 1980'lerden sonra yaygınlık kazanan bir görüş var. Deniliyor ki, Türkiye'de sol daha 20 30 yıl iktidara gelemez. Siz bu görüşü nasıl değerlendiriyorsunuz? Nasıl açıklanabilir bu tutum?

İNÖNÜ — Ben bu görüşe katılmıyorum. Bu yargıyı değiştirecek olan halkın oylarıdır. Yeni bir parti iktidara gelmeden önce, bu partinin hiçbir zaman iktidara gelemeyeceği söylenebilir. Bunun cevabı iktidara gelinerek verilir. Bunun dışında Türkiye'de soldaki bir partinin iktidara gelemeyeceğini söylemenin ciddi bir nedeni yoktur. Daha evvel gelmişti iktidara, o bakımdan niye tekrar gelmesin? Şimdiki iktidar sağdaki bir parti. Bundan sonraki iktidarın solda olması gayet doğal.

— Yaklaşık iki hafta kadar önce partinizin genel başkan yardımcılarından biri bir özel görüşmede, Türkiye'de esas olarak değiştirilmesi gereken konulardan birinin, bütçenin tanzimi ve dağılımı olduğunu söylemişti. Bu yetkili hatta somut bir örnek verip, Milli Eğitim, Sağlık ve Çalışma Bakanlığı bütçelerinin toplamının Savunma Bakanlığı'nınkinden oldukça az olduğunu belirtmişti. Partiniz, iktidara geldiğinde ya da iktidara gelmek için yürüttüğü çalışmalarda, genel başkan yardımcılarınızdan birinin 'demokrasinin ve sivil yaşamın doğru dürüst yerine oturması için olmazsa olmaz' olarak nitelediği bu den-

"Doğru Yol Partisi ile bazı demeçlerimiz birbirine benziyor. Ama bu durum, sosyal ve ekonomik politikalarımızın çok farklı olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Onlar sağda biz soldayız.. Ama ikimiz de parlamentonun dışındayız. İkimiz de demokrasinin bugünkü sağlıksız ve dengesiz durumundan bir an önce kurtulmasını istiyoruz."

gesizliği düzeltme konusunda neler düşünüyor?

İNÖNÜ — Bütçenin tanzimi, bütçenin dağıtılması konusunda şimdi bir şey söylemek istemiyorum. Bu konuda şimdi bir şey söylemek ciddi bir etki yapmaz. İktidara geldiğimiz zaman elimizdeki bütçenin nasıl dağıtılabileceği, nerelere kaynak olabileceğimiz konularını inceleriz. Bunları şimdiden bilmek olanaksız. O bakımdan şimdi bir şey söylemek istemem. Biz sosyal devlet gerçekleştirmek istiyoruz. Yani eğitimde olsun, sağlıkta olsun, çalışma hayatında olsun, devletin, halkın geniş kesimlerini sürekli olarak kolayca yaşatabilmesini istiyoruz. Tabii bunlar bütçe meseleleri... O zamanki milli geliri belirleyince tabii gerçekçi bir dağıtım yapacağız.

— Teşekkür ederim.

Avrupa'nın hirçin çocuğu
BASK ÜLKESİ

MİNE GÖKÇE SAULNİER

Bilbao'ya doğru

Belçika'da çalışan İspanyol işçileri, İberik Yarımadası'nın güneyine taşıyan otobüsümüz, Fransa ile İspanya'nın Atlantik kıyılarındaki sınır kapısı San Sebastian'ı gece yarısı saat üçte geçiyor.

İçimde karmakarışık düşünceler. Az sonra ineceğim durak İspanya sınırları içinde, ama İspanya gibi değil. Avrupa kıtasında, oysa yurduma Avustralya kadar sapa.

Fransa plakalı arabaların sık sık çıra gibi yandığı, trenlerin arada bir raydan çıktığı, ETA'ya devrim vergisi vermeyen sanayicilerin kaçırıldığı, Almanya turizm acentelerinin "sakıncalı bölge" saydıkları Bask ülkesi burası.

Dil, ırk ve geleneksel kültürü açısından özgün bir toplumun yaşadığı bu ülkenin İspanyol kesimindeki en önemli yerleşim merkezi Bilbao.

Batı Pirene Dağları'nın eteklerinde, Fransa ile İspanya'nın paylaştığı topraklara, İspanyollar "Pais vasco", Fransızlar ise "Pays Basque" diyorlar. Basklar içinse yurtlarının adı Euskadi, dillerinin adı Euskara, kendileri de Euskaldun halkı.

Bask deyişi, Ortaçağda yöreden geçen gezginlerin "Eusk" hecesini "wasc" ya da "ouask" diye çarpıtarak söyleyişleri sonucu, tarih yazarlarının bu dağ adamlarının atalarını Vasçon diye adlandırmalarından ileri geliyor. İspanyolcada "V" harfi "B" okunduğu için, Euskadi insanları da yabancılar tarafından Vasco ya da Basque diye anılmaya başlıyor.

Baskların ataları Vasconlar, zamanla Bask kültüründen koparak ayrı bir evrim gösteren Fransız Gaskonya bölgesinin sakinleri, Gaskon halkının da ağababası.

Üç boynuzlu milisler yol kesiyor

Sınırı sorunsuz geçiyoruz. Fakat yolumuz, birkaç kilometre ötede Franco zamanında kazandıkları dehşetengiz ünü ve uyandırdıkları nefreti aynıyla koruyan "Guardia Civile" tarafından kesiliyor. Otobüsü, pasaportlarımızı ve yüzlerimizi inceliyorlar. Fransa'da kaçak yaşayan, eylem yapmak için arada bir sınırı geçen ETA militanı arıyorlar aramızda. Kırk beş dakika süren bir bekleyişten sonra yolumuza devam ediyoruz.

Baskların "üç boynuzlu" adını taktığı bu milisler, benzetmenin pek yakıştığı üç köşeli kara şapkaları ile Franko döneminden beri ordu ve polisin dışında özel statüye sahip üçüncü bir silahlı güç oluşturuyor. Görünüş ve kimsenin pek ilişmediği özel statüleri yalnız Basklara değil, İspanyolları da geçmişin tatsız rüzgârıyla ırgalayıp rahatsız ediyor.

Onlara bakarken içimi ürperten korkuyu, daha sonraki aylarda bir gün, bu milislerin karşısında yer alan bir topluluğun, ETA'nın sözcüsü yasadışı **Herri Batasuna** Partisi'nin zırhlı kapısından içeri girdiğim zaman, aynıyla yeniden yaşıyorum.

Bask ülkesinin Fransa'da kalan bölümü, dilini ve kültürünü korumak ayrıcalığına karşılık Fransız kurumlaşmasını iyice benimsemiş. Ama İspanya'da kalan en geniş parçasında, İspanyol yönetimine kök söktüren, yirminci yüzyıl sonları için ve Avrupa birliğinden konuşulurken biraz da modası geçmiş görünen bir milliyetçilik ateşi yanıp tutuşuyor. Bu milliyetçilik etiketinin gerisinde elbette tarihsel yapı ve ekonomik çıkarlar söz konusu. Biz bu yazıda iki Bask ülkesinden en büyük dilim, en hareketli ve ilginci olan İspanyol bölgesini anlatmaya çalışacağız.

İspanyol bölgesini ilginç kılan bir nokta şu: Bu yanda kalan Bask ülkesi ileri derecede sanayileşmiş ve zengin. Ağır endüstrinin varlığı siyasal sahnede ağırlıklı bir güç oluşturuyor.

İspanyol Baskları merkezi yönetimle çok değil, 19. yüzyıl sonlarına değin Bask çıkarlarının üstünlüğüne dayalı bir güç dengesi içindeydiler. İç savaşı cumhuriyetçi olarak yaşadılar ve Picasso'nun ünlü tablosu "Guernica"ya konu olan insan kıyımını, Guernica'da bir pazar günü tarihteki ilk yangın bombalarıyla ölerek tattılar.

İspanyol Baskları merkez yönetimle çok değil, 19. yüzyıl sonlarına değin Bask çıkarlarının üstünlüğüne dayalı bir güç dengesi içindeydiler. İç savaşı cumhuriyetçi olarak yaşadılar ve Picasso'nun ünlü tablosu "Guernica"ya konu olan insan kıyımını, Guernica'da bir pazar günü tarihteki ilk yangın bombalarıyla ölerek tattılar.

Franco'nun Nazilere, "Gelin, yok edin" diye verdiği bir deney alanı: Guernica bombardımanı, 1937

Cumhuriyetçilerin "Bilbao Demir Çemberi" diye adlandırılan direniş bölgesine karşı saldırıya geçmeye hazırlanan Frankistler, önce Guernica'ya sivil halkı yıldırmayı amaçlayan bir dizi hava akını düzenlediler. Kentin bombalanması, en etkin sonuca ulaşabilmek için civardaki tüm köylüierin haftada bir kurulan pazara indiği güne denk getirildi. Frankistlerin buyruğundaki Alman Condor Birliği'nin savaş uçakları, karga sürüleri gibi dalgalar halinde iki saat boyunca bomba yağdırdılar Guernica'ya. İki bin insan öldü ve binlercesi yaralandı.

1948 yılındaki Nuremberg mahkemelerinde Göring, Guernica'nın "toptan imha" ve ilk yangın bombalarının kullanıldığı bir deney alanı olduğunu itiraf ediyordu.

Franco'nun izniyle Guernica hava akınını düzenleyen Sperrle, aynı tekniği 1940 yılında Rotterdam ve Coventry kentleri üzerinde uyguladı.

Franco, "hainler ülkesi" diye tanımlamıştı Bask topraklarını. Ve faşistlere en son onlar teslim oldu.

Cumhuriyetçilerin demir çemberi Bilbao, ekmeğini yine demirden çıkarıyor

İki buçuk milyonluk insanıyla İstanbul'un üçte bir yoğunluğundaki Euskadi ülkesi üç ilden oluşuyor: Alava, Vizcaya ve Guipuzcoa. Bu üç ilin toplam yüzölçümü ise 7.100 kilometre kare.

Beşyüz bin kişilik nüfusu ile Bilbao hem Vizcaya il merkezi, hem de tüm ülkenin en büyük kenti. Euskara dilinde Bilbo olarak anılan kent, 1300 yılında Vizcaya'lı bir senyör eliyle kurulduktan sonra beşyüz yıl süresince herhangi bir varlık göstereımiyor. 19. yüzyıl İspanya iç savaşlarında ise Karlistlere karşı üç kez gösterdiği başarılı direnişe ilgili olarak, yarımadanın diğer halkları tarafından "La Ciudad de los Sitios", kuşatmalar kenti diye anılmaya başlıyor. Tarihindeki son ünlü direnişi, Cumhuriyetçilerin safında faşist Franco birlikleriyle giriştiği umutsuz ve destansı savaş.

Kentin gelişmesi 19. yüzyıl sonlarına rastlamakta. Ekonomik yönden gösterdiği büyük başarı, Kuzey ülkelerine deniz yoluyla yapılan yün satımıyla başlayıp, Vizcaya bölgesinin demir cevherinin dışsatım limanı ve İspanya sınırları içindeki ilk ağır metalürji üretim bölgesi oluşuyla perçinleniyor. Buna paralel olarak büyüyen sermaye birikimi ile Bilbao, bugün bile İspanya'nın en önemli bankacılık merkezlerinden biri. Kentin gelişmesini doğuran ise yine bölgenin demir cevherine bir saygı olarak, Bilbao'nun iki müzesi arasında Chillida'nın dev bir "Demire Anıt" yapıtı yükseliyor.

Okyanus rüzgârları sanayi kirine yenik düşmüş

Ülkenin can damarı ağır sanayi ve İspanya'nın en büyük gemi yapım tersaneleri, bölgeye yalnızca güzellikler getirmekle kalmamış elbet. Bilbao'nun bir bölümü, yağlı kara işçi konutları, bu konutlarda nasıl olup da insanlar yaşayabilir diye düşündüren ağır bir duman tabakasının baskısı altında. Evet, on iki kilometre ötede çam ve okaliptus ormanlarının uzandığı olağanüstü güzellikte bir kıyı şeridi var. Koca Atlantik bile Bilbao'nun alev ve duman kusan fabrika bacalarının birini dağıtmaya yetmiyor. Kentin dumanlı bölümünü cömertçe işçi ve az gelirlilere bırakan zenginler, kendilerini yirmi, otuz kilometre ötede yeşili bol, havadar yerleşim merkezlerine atmışlar. Akıllıca bir planlama ile okullar da kent dışına taşınmış.

Ana kentin üstüne yerleştiği Nervion Nehri'nin iki kolundan biri, artık içinde hiçbir canlının yaşamadığı, su olmaktan çıkmış ve aktığı görünmeyen bir sanayi artığı çamuru. İki yanında çepeçevre fabrikalar, tersaneler.

Battal bir nükleer santral

19. yüzyılda kuşkusuz bilinmeyen arıtma yöntemlerinin yokluğu, en kolayın, en çabuk ulaşımın ve en ucuzun efendi olduğu, patronların istediklerini yaptığı dönemde kurulan endüstrinin, bugün tüm kente nelere mal olduğunu görünce Baskların akılları başlarına gelmiş.

Franco zamanında İspanya'ya çil basar gibi giren Amerikan firmalarından Westingho-

Gelişmiş endüstrisi ve yüksek yaşam düzeyi ile Bask ülkesi, ilk bakışta oldukça kalkınmış bir tablo çiziyor. Kamu hizmetlerinin az çok düzenli yürüdüğü bir belde. Madrid'in, Barcelona'nın başına dert olan gecekondu bölgelerine rastlanmıyor Bilbao'da.

use, yerli işbitiricilerle ortaklaşa bir nükleer santral yapmak üzere Bilbao yakınlarını uygun bulmuş. Ürettiği enerjinin Bask ülkesinin verilmeyeceği, böyle bir enerjiye ihtiyacı zaten olmayan ve sanayi dumanından bıkmış Basklı halkı santrala hep bir ağızdan karşı çıkmış. Nükleer artık istemiyoruz, demişler, ama din leyen kim? Santral milyonlarca dolar harcanarak bir güzel kurulmuş. O dönemde kamuoyunun tam desteğine sahip ETA'nın böylesine "halkçı" bir fırsatı kaçırması düşünülemez elbette. Santral çalışmaya henüz başlarken genel müdürü öldürmüşler. Yetmeyince başını hendisi, o da yetmeyince bir teknisyeni. İki ETA militanı işçi de içeri bomba yerleştirirken

banın patlaması sonucu ölünce, şantrala vurulmuş.
ilyonlarca doların yattığı bu şantral, bu- de battal. Zaten çalıştırılmaya kalkılsa, gö- abul edecek kadar yürekli adam henüz or- yok.

lüstri olsun da nasıl olursa ın demiyorlar artık

kiden kurulmuş olan sanayi bölgesini ve ş yerlere, yanlış mimari üslupta yapılmış onutlarını uzaklara kaydırmak şu an ola- lışı. Ama yakın zamanda ele alınan her yerleşim merkezi doğanın yaşama hakkı, rin de soluma hakkı gözetilerek yapılmak- endikalar güçlü ve çalışanların yaşam ko- rı konusunda uyanık. ETA'ya göz kırpan "Anti Nükleer ve Doğa Kirlenmesiyle Savaşım" adlı bir de siyasal örgüt var.

Bask ülkesi özerkliğini elde etmiş, ama bu yetmiyor

Gelişmiş endüstri ve yüksek yaşam düzeyi ile Bask ülkesi, ilk bakışta oldukça kalkınmış bir tablo çiziyor. Kamu hizmetlerinin az çok düzenli yürüdüğü bir belde. Madrit'in, Barcelona'nın başına dert olan gecekondu bölgelerine rastlanmıyor Bilbao'da.

Çok değil, Franco'nun ölümünden dört yıl sonra Suarez hükümetinin önderliğinde hazırlanan bir tasarının referandum yoluyla kabulü sonucu, 25 Ekim 1979'da Catalonya ile Bask ülkesine geniş bir özerklik tanınmış.

Baskların o günden bu yana başkent Gasteiz'de kendi parlamentoları, siyasal partileri var. Bugün iktidarda olan sağ görüşlü "Milliyetçi Bask Partisi" PNV'nin kurduğu hükümet ile muhalefetteki sol partiler, Madrit parlamentosuna da milletvekili gönderiyorlar.

Verilen özerklik çerçevesinde Bask hükümeti, ülkesindeki vergi yöntemini kendi düzenleyip, kendi topluyor. Ama Madrid'e göndermek için... Bu verginin yalnız bir bölümü Bask ülkesine harcanmak üzere geri dönüyor. Sosyal sigorta düzeni ve yatırımlar Madrit tarafından yönetiliyor. Baskların hükümet ve muhalefetleriyle hoşnut olmadığı temel sorunlardan biri bu. Diğeri, kamu güvenliği konusunda. Bugün Bask ülkesinde üç polis gücü var. Frankist bir kurum olan Guardia Civile, İspanyol polisi ve Bask polisi. Kırmızı bereliler ve laiciteiz'de kendi parlamentoları, siyasal partileri var. Bugün iktidarda olan sağ görüşlü "Milliyetçi Bask Partisi" PNV'nin kurduğu hükümet ile muhalefetteki sol partiler, Madrit parlamentosuna da milletvekili gönderiyorlar.

Verilen özerklik çerçevesinde Bask hükümeti, ülkesindeki vergi yöntemini kendi düzenleyip, kendi topluyor. Ama Madrid'e göndermek için... Bu verginin yalnız bir bölümü Bask ülkesine harcanmak üzere geri dönüyor. Sosyal sigorta düzeni ve yatırımlar Madrit tarafından yönetiliyor. Baskların hükümet ve muhalefetleriyle hoşnut olmadığı temel sorunlardan biri bu. Diğeri, kamu güvenliği konusunda. Bugün Bask ülkesinde üç polis gücü var. Frankist bir kurum olan Guardia Civile, İspanyol polisi ve Bask polisi. Kırmızı bereliler ve laicivert üniformaları ile pek şık duran Bask polisi, yalnızca hükümet yapılarını ve parlamentoyu korumakla görevli. Bir de trafiği yönetiyor, o kadar. Tüm kamu güvenliği İspanyol polisinden soruluyor. Grevcilere karşı onlar ve Guardia Civile dikiliyor. Bask ülkesindeki tüm siyasal güçler bir ağızdan, Bask polisinin yetkisi arttırılsın, İspanyollar bizim içişlerimize karışmasın diyorlar.

Politikanın halktan soyutlanamayacağı Bask ülkesinde özerkliğin kazanılmasına karşın İspanya'ya karşı sürekli bir protesto ve eylem var. Duvar resimlerinde bu olguyu görmek ve emperyalizme karşı direnişi duymamak mümkün değil.

Baskların, kültürlerini özgürce yaşatabilmek hakkını yeniden kazandıktan sonra yaptıkları ilk iş, nüfus müdürlüklerine koşup yarım yüzyıla yakın taşıdıkları İspanyol adlarını gerçek Bask adlarıyla değiştirmek olmuş.

Baskların, kültürlerini özgürce yaşatabilmek hakkını yeniden kazandıktan sonra yaptıkları ilk iş, nüfus müdürlüklerine koşup yarım yüzyıla yakın taşıdıkları İspanyol adlarını gerçek Bask adlarıyla değiştirmek olmuş. Artık çocuklarını kendi dillerinde çağırıp, kendi dillerinde Bask okullarında eğitebiliyorlar. Ülkede İspanyol okulları da var elbet. Çünkü bölgenin işgücü sunma potansiyeli ve Franco'nun İspanyollaştırma çabaları sonucu, buraya İberik Yarımadası'nın her yanından insan gelip yerleşmiş ya da yerleştirilmiş.

Evet, bütün kurumların bağlı olduğu merkez yönetim Madrit. İspanyol güvenlik örgütü, Bask polisinden daha geniş yetkilere sahip. Ama nüfusun yüzde kırkının yamalama yöntemiyle bile olsa İspanyol oluşu ve İspanya devletinin varlığı dışlanamaz artık. Tarihte hiçbir zaman devlet olmamış iki buçuk milyonluk bir ülke için böyle özerk bir bağımlılık bu denli önemli mi? Nedir bu terör eylemleri, niçin bu hoşnutsuzluk?

Genel bir hoşnutsuzluk olduğu mutlak. Çünkü iktidar koltuğunda oturan Milliyetçi Bask Partisi'nden başlayıp, ETA'nın silahları bırakan kanadının sığındığı Euskadiko Ezkerra'dan geçerek, silahları bırakmayanların grubu Herri Batasuna'ya değin tüm siyasal yelpazenin birleştiği bir istek var: Tam bağımsızlık ya da en azından "Tam bağımsızlık olsun mu, olmasın mı?" sorusunun sorulacağı bir self determinasyon hakkı.

Tüm Bilbao kentinin elverişli dikey alanları, renkli ve çizgiroman gibi siyasal propaganda yazıları ile süslü. Güzel dediğimiz ölçüde, özene bezene yazılıp çizilmiş hepsi. Belli ki sanatçılarının polis gelir götürür ya da siler diye bir korkuları yok. NATO'ya, İspanyol polisine ver yansın edip ETA'ya başarı ve ülkeye bağımsızlık dileyen bu yazılardan en çok görüleni: "ETA öldürmez, üfaz eder." En ilginci ise beyaz bir güvercinle süslü, "Yüreğimiz silahsızlanma ve barış için Nikaraguali gerillalarla çarpıyor" yazısı.

Franco'nun İspanyollaştırma çabaları sonucu kırk yıl süreyle kızağa çekilen Euskara dili, bugün bölge halkının yalnızca yüzde 26'sı tarafından konuşuluyor. Fakat bu halkın zaten yüzde kırkı, Franco'nun buraya yerleştirdiği göçmen Kastilyalılar, Endülüslüler, Galiçyalılar. Basklar itile kakıla yüzde altmışa indirgenmiş.

Burada hemen belirtmekte yarar var: Euskaldun toplumu, Franco işbaşına geçene değin hiç de ezilmiş değil. Tam tersine, İspanyollar tarafında hepsi soylu (hidalgos) sayılan Basklar, 19. yüzyıl sonlarına kadar İspanya devletine hiç vergi ödememiş. İçişlerinde tümüyle bağımsız ve İspanya birliğini sağlayan Kastilyalıların yürürlüğe koyduğu düzenden çok daha demokratik bir yönetim benimsemişler geçmişte. Hükümetlerini yılda bir kez genel oylama yoluyla seçerek işbaşına getirtirlermiş. İspanya devletiyle ilişkileri, egemenliklerinin tanınması koşuluyla yalnızca para karşılığı satın aldıkları askeri korunma çerçevesinde gelişmiş.

Güney Amerika'nın sömürgeleştirilmesine katkıda bulunan, Venezüella, Arjantin, Uruguay'a yayılan toprak ağaları ve Endülüs'teki sermaye kuruluşları ile Basklar, işsavaşa değin ezilmek şöyle dursun, ezmişler de, sömürmüşler de.

Son iç savaşı Frankistlerin kazanmasıyla birlikte, Baskların kader ırmakları yatak değiştirmiş.

Kara gömleklilere karşı papaz cüppesi

Faşist yönetim, Bask ülkesine ağırlığı yadsınamaz bir siyasal ve kültürel baskı ile abanmış. 1936 yılına değin korudukları egemenlik hakları ve vergi ayrıcalıkları kaldırılmış, üstelik en fazla vergiyi onlar verir olmuşlar.

Baskları tüm İspanya'nın boyun eğdiği ortak kalıba dökmek isteyen Franco, birdenbire bu bölgede, tarihte hiçbir istilacıya eyvallah dememiş bir halkın giderek artan, olağanüstü direnişiyle karşılaşmış. Üstelik bu direniş koyu dindar olan Baskların tüm dinsel kişileri de önemli bir rol oynamış. Euskara dilinin unutulması amaçlanan yıllarda, Frankistlerin ilişemediği tek yer olan kiliseler, bu dilin serbestçe konuşulduğu, kültürlerinin yaşatılması için son sığınak ve siyasal toplantıların düzenlendiği kilit noktaları haline gelmiş. Papazlar, çok sayıda ETA militanını saklayıp, yurt dışına kaçıracak kadar politikaya bulaşmışlar.

Bunlardan biri, gazeteci **Peru Ajuria,** Fransa'ya papaz kılığında ve papazlar arasında geçişini şöyle anlatıyor:

"Sınırı geçmek için trenden indiğimizde, alışık olmadığım için ayaklarım cüppenin eteklerine takılıp düştüm. Birkaç kişi koluma yapışıp kaldırmak istedi. Bir de baktım, burnu-

Baskları tüm İspanya'nın boyun eğdiği ortak bir kalıba dökmek isteyen Franko, birdenbire bu bölgede, tarihte hiçbir istilacıya eyvallah dememiş bir halkın giderek artan, olağanüstü direnişiyle karşılaşmış.

mun ucunda faşist milis işaretleri taşıyan bir omuz. Omuzun sahibi, "Bir şeyiniz yok ya, peder?" diyor bana. İşte Guardia Civile bir kez tuttu beni, o da yerden kaldırmak için."

Adım adım ETA'ya yaklaşıyoruz

Çok geçmeden, Bask ülkesinin bin parçaya bölünmüş siyasal yelpazesinde bana yol gösteren ve ETA'nın çeşitli kanatları arasındaki farkları anlamamı sağlayan dostlar ediniyorum. Meslektaş olduğumuz için bana yakınlık gösteren eski ETA militanı ve sürgün, sosyolog arkadaşım, bu yazı dizisi ile ilgili ilk gö-

rüşmeyi, savaşçı ETA (M)'nin sözcüsü Halkçı Birlik grubundan Santi Brouard'la yapmamı öneriyor. Dostlarının deyişiyle Santi'nin, beyin takımından çok önemli biri olduğunu biliyor, öneriyi sevinerek kabul ediyorum.

Aynı zamanda ünlü bir çocuk doktoru olan Santi, saptanan görüşmeden birkaç gün önce,muayenehanesinin girişinde, bekleyen minik hastalarının gözleri önünde öldürülüyor. Vuranlar, arkasında kim olduğu belli olmayan GAL, hedef solcu, bağımsızlıkçı ETA.

Arada birkaç günlük bir zaman farkıyla bu olay bizim önümüzde geçebilirdi. Arkadaşımın yakın dostu olarak muayenehanesinde buluşup çıkmayı kararlaştırmıştık.

ETA'nın yerüstü, ama yasadışı partisi: Herri Batasuna

Bilbao'daki bir apartmanın dördüncü katında, sıradan bir dairenin ziline basıyoruz. Kapının üstünde ne bir ad, ne bir yazı. Oysa ETA'nın vurucu gücü, silahları bırakmayan "gudari"lerin (askerlerin) örgütü ETA'nın askeri kanadı ETA (M)'nin sözcüsü durumundaki Herri Batocsuna'nın Bilbao merkezi burası. Zilin yanındaki enterfona kimliğimizi bildirince kapı açılıyor ve kendimizi bekleme salonumu andıran zırhlı bir hücrede buluyoruz. Herhangi bir saldırıya karşı, saldırganları içi kapalı kapı arasında etkisiz hale getirmek için kurulmuş bir korunma düzeni bu. Beni ve çevirmen arkadaşımı kurşun geçirmez bir camın ardından inceleyen görevliler, sonunda zararsız olduğumuza karar verip içi kapıyı açıyorlar.

"Halkçı Birlik" anlamına gelen Herri Batasuna, son seçimlerde Bask parlamentosuna on bir, Navarra parlamentosuna on, Madrit'e ise iki temsilci göndermekle birlikte parti olarak yasadışı ve siyasal iktidar peşinde koşmadığını açık açık söylüyor. Altı yüz belediye seçimini kazanmış ve günümüz Bask ülkesindeki en zorlu solcu muhalefet. İktidardaki sağcı PNV Partisi'nden ve yerel PSOE'den (Sosyalist İşçi Partisi) sonra ülkedeki üçüncü siyasal gücü oluşturuyor.

Herri Batasuna'nın yasadışı ve silahlı eylemden yana olduğunu da gözönüne alırsak, Bask ülkesinde önemli bir kesimin henüz barıştan yana olmadığını söylemek zor değil.

Belli bir başkanı olmayan partinin merkez komitesinden **Jon İligoras,** ETA (M)'nin niçin silahları bırakmadığını, parti olarak neden silahlı eylemden yana olduklarını, istek ve beklentilerini anlatıyor:

Biz cumhuriyetçiyiz, krallık istemiyoruz

"Madrit hükümetleri Franco'nun ölümünden sonra cumhuriyeti ilan edeceklerine, yine krallığa yamandılar. Devletin işlerini elde tutan Frankistlere karşı hiçbir temizlik eylemine girişilmedi. Önemli görevlerde yine Frankistler var. Euskaldun halkı olarak biz İspanyada Cumhuriyetlerin safında çarpıştık, çünkü cumhuriyet bize egemenlik hakkımızı geri veriyordu. Franco'nun ölümünden sonra bu gerçekleşir diye bekledik, oysa önümüze yarım bir özerklik yemi atıldı. Suarez hükümetince hazırlanan ve burada da sözde milliyetçi Bask PNV Partisi iktidarınca boyun eğilen anayasa tasarısının İspanyol çoğunluğu tarafından kabulü bizi bağlamaz. Çünkü Bask ülkesi yüzde yetmiş oranında bir oy çokluğu ile "Hayır" dedi bu anayasaya.

Özerklik, bağımsızlık hastalığından kurtulalım diye verilmiş bir ilaçtır. Oysa etkisiz kaldı. Bask hükümeti vergileri topluyor, ama Madrit'e göndermek için. Bask polisi, göstermelik bir güç. Bask hükümetinin kendi parasıyla aldığı BMW marka motosikletleri, bu polise lüks bulan Madrit, geri göndertti. Bu mudur özerk yönetim? İspanya'nın onayı olmadan hiçbir yatırım yapılamıyor.

Bask ülkesi, İspanya ile olan işlerini çözmüş değildir. ETA (M) bunun için silahlarını bırakmıyor. Savaşımız sürecektir."

NATO'ya karşı ve Marksist-Leninist bir tablo çizen Herri Batasuna'nın sözcüsü Jon İligoras, Küba, Nikaragua ve Salvador yönetimleriyle yakın ilişki içinde bulunduklarını, IRA ile benzerlik gösterdiklerini vurguladıktan sonra, İspanya'ya görüşme masasına oturmak için beş koşul öne sürdüklerini açıklıyor:

—Bölgedeki tüm İspanyol ordu, polis ve guardia civile güçleri (işgal güçleri diyor bunlara) kademeli olarak geri çekilsin ve tüm güvenlik yetkileri Bask polisinde toplansın.

—Baskların çoğunlukta olduğu Navarra ili Bask hükümetine bağlansın.

—Bask ülkesinin tüm gelirleri, Bask hükümetinin tasarrufuna bırakılsın.

—Ülkeye tam bağımsızlık, ya da en azından Madrit'e bağımlı olup olmayacaklarını ülke halkının belirleyeceği bir egemenlik hakkı verilsin.

—Ve tüm siyasal suçlular koşulsuz bağışlansın.

Bütün bu koşullar yerine getirildiği zaman, ETA (M) silahları bırakacaktır, diyor Halkçı Birlik sözcüsü. Yoksa, barış da yok.

Baskların yaşamında kahve kültürü önemli bir yer tutuyor. Hanımların kucaklarında bebeleriyle sabahın ilk saatlerinde buluştukları kahveler, iş dönüşü iki tek atmak için beylerin de katılmasıyla ailecek yaşanılan, civcivli ve iç açıcı yerler.

"Barış yok!" diyen kesime rağmen, Franco'dan sonra ilk kurulan demokratik hükümetin Başbakanı **Suarez** ve İçişleri Bakanı **Rozon,** bu minik ülkede barışı sağlamak için çok önemli adımlar atmışlar.

ETA'nın silahları bırakan "siyasal savaşçılar" grubu Euskadiko Ezkerra Partisi'nin Madrit hükümetiyle gerçekleştirdiği bir anlaşma sonucu, hapisteki **"ellerine kan bulaşmamış"** ETA militanlarının salt **"Bir daha terör eylemi yapmayacağız"** sözü ile dışarı çıkabilmeleri sağlanıyor. Bu yasa halen yürürlükte ve 250 militan böylelikle yeniden toplum yaşamına kazandırılmış durumda. Kavgadan da, yasadışı sürünmekten de bıkan iki yüz elli kişi, yeniden herkes gibi olmanın rahatlığını, özgürlüğün tadını yaşıyor. Hiçbirisinin davaya dönmeye niyeti yok.

Bu olanak tüm tutuklulara açık bulunduruldüğü halde, sert savaşçılar birimi ETA (M) ve Herri Batasuna, kendi tutuklularına **"Çıkmayacaksınız!"** diye buyuruyor. **"Koşulsuz af olmadığı sürece içeride kalacaksınız."**

Çünkü örgüte acı çeken insan imgeleri, işkence öyküleri silah kadar gerekli. İçeridekilere "Çıkmayın!" diyen dışarıdakiler, bize de övünerek anlatıyorlar:

—Söz verip çıkanlar haindir. Bunu kanlarıyla ödeyecekler. Zaten bizimkilerden —ETA (M)— kimse çıkmadı. Böylece çıkanların hepsi Euskadiko Ezkerra (Siyasal Savaşçılar) Partisi'nden.

Bunu söyleyenlerden biri, çok hızlı bir militan ve üstüne üstlük hapisteki ETA (M)'cilere destek için kurulmuş ANMİSTİA af örgütünün üyesi. İster istemez, "Peki siz af örgütü olarak dışarı çıkmalarını yasaklamaktan başka ne yapıyorsunuz, içeridekiler için?" diye soruyoruz. Afiş basıyor, gösteri düzenleyip para topluyorlarmış.

Baskların yaşamında kahve kültürü önemli bir yer tutuyor. Hanımların kucaklarında bebeleriyle sabahın ilk saatlerinde buluştukları kahveler, iş dönüşü iki tek atmak için beylerin de katılmasıyla ailecek yaşanılan, civcivli ve iç açıcı yerler. Akşam yemeğini gece saat onda yiyen bu insanlar, o saate kadar kahvelerde ve hava güzelse dışarıda yaşıyor.

Politikanın halktan kesinlikle soyutlanamayacağı bu ülkede, her siyasal örgütün de özel kahveleri var. Örneğin AMNİSTİA örgütünün kahvelerinde militanlar, akşamları ücret almadan garsonluk yapıyorlar. İktidar partisi PNV'nin barlarında milletvekili hanımları yemek pişiriyor, kahve ve içki satıyor.

ETA (M)'ye para sağlayan en önemli kurum da, Halkçı Birlik Partisi'nin barları, Herriko Tavernalar. Duvarları örgütün siyasal propaganda yazıları ve evrensel devrimci imgeleriyle süslü bu tavernalardan birinde Halkçı Birlik Partisi'nin bir başka yöneticisi ile buluşuyoruz.

Bizden bir hafta önce BBC'nin röportaj yaptığı İker Gallastegi, Fransızca ve İngilizceyi ana dili gibi konuşan, ETA'nın İrlanda'da eğitilmiş eski takımından. Yaşı gereği silahı gençlere devrettikten sonra, örgütün yerüstü saflarındaki yönetim kademesine geçmiş. Babası içsavaş öncesi Bask milliyetçi hareketinin öncülerinden olan İker Gallastegi, silahlı eylem yanlısı bir Bask soylusu.

ETA (M)'nin Kaddafi'den yardım görmesini olağan bulan ve "Bir ulusun içine bağımsızlık ateşi düşmüşse, er geç bağımsız olunur" görüşüne inanan Gallastegi, bize ETA'yı anlattı.

Bir terör örgütünün doğuşu, yükselişi ve çöküşü

1958'li yıllara değin EKİN adı ile Frankistlere direnenlerin oluşturduğu, öncelikle Bask milliyetçisi bir grup genç, çoğunlukla İspanyol bayrağını yırtmak, biraz fazla konuşmak ve polisle dalaşmak suçlarından ötürü baskı görünce sınırı geçip Fransa'da üstlenmişti. 1960 yılında bu gençler, daha ağır suçlardan aranan ağabeylerinin önderliğinde örgütlenerek "Euskadi ve Özgürlük" anlamına gelen ETA adını aldılar.

IRA'da eğitim gören İker Gallastegi bu kararı şöyle özetliyor: **"Artık cocukluktan çıkıp ciddi şeyler yapmak zamanı gelmişti. Ülke Franco'nun çizmesi altında inliyor, halk İspanyollaştırma çabalarına tüm benliği ile karşı çıkıyordu. Şiddet yanlısı olanlar ETA, karşı olanlar EGİ örgütlerine ayrıldılar. EGİ, bir süre sonra anılmaz oldu."**

1960 yılından öteye adam öldürmek, trenleri raydan çıkarmak ve stratejik İspanyol kurumlarını bombalamak eylemine girişen ETA, Franco'nun ölümüne değin yalnız Euskadi halkının değil, tüm demokrat Avrupa ülkelerinin tam desteğine sahipti. Özellikle Fransa, ETA'nın gelir kaynağı "devrim vergisinin" yakın zamana değin kendi sınırları içinde organize edilmesine bile ses çıkarmıyordu.

Milyonerlerin korkulu düşü: Devrim vergisi

Devrim vergisi, ETA'nın Frankist süreç boyunca Euskadi ülkesine sanki yasalmış gibi kabul ettirdiği bir haraç sistemi. Haraca reslimek istenen zengine önce bir mektup gönderiliyor: **"Falanca gün sınırı geçip, falanca yere gidin ve filanca kişiyle görüşün."**

ETA'ya hayır demek, her babayiğidin harcı değil. Uyarıyı alan kişi çaresiz Fransa'ya geçiyor ve denilen yerde, söylenen kişiyle pazarlık masasına oturuyor. Bu yer çoğunlukla bir kahve. ETA militanı ile devrim vergisi istenen kişi, **"Yok vallahi, bu kadar veremem!", "Peki o zaman şu kadar ver"** biçimindeki bir çekişmenin sonunda üç aşağı beş yukarı anlaşıyorlar. Vergiyi kabulienen zengin, söylenen zamanda belirli bir Fransız bankasına ödeme yapmak üzere gerisin geri İspanya'ya dönüyor.

Bu parayla silah alan, eylem yapan, IRA'ya eğitim için adam gönderen ve Fransa'da sürgünde yaşayan militanlarının ihtiyaçlarını sağlayan ETA, o dönemde henüz bölünmediği ve halkın desteğiyle hareket ettiği için kurbanlarını dımdızlak bırakmıyor, bir ya da iki kez vergi verenlere bir daha ilişmiyordu.

Bugün Bask ülkesinde politikayla uğraşan herkes, zamanında uzaktan yakından ETA'ya bulaşmış, en azından Franko'ya karşı savaşmış kişiler. Siyasal seçkinliğin ölçüsü, Franko döneminde giyilen hükmün öneminde göre belirleniyor.

Bir süreden beri politikasını değiştirip ETA'cı avına çıkan Fransa, artık bu vergiye de göz yummuyor. Örgütün sertliği elden bırakmayan savaşçı takımı ETA (M), bu önemli para kaynağından yoksun kalmış durumda. İşte bu yüzden son zamanlarda yöntem değiştirip adam kaçırarak fidye istemeye başladılar.

ETA'nın bölünmesi Franco'nun ölümüyle 1976'da açılan demokratik sürece rastlıyor.

O güne değin çeşitli siyasal görüşleri milliyetçilik bayrağı altında bünyesinde barındıran örgütün sağ kanadı, bugünkü iktidar partisi PNV'nin saflarına katılırken, sol kanat ikiye bölünüyor. ETA Siyasal Savaşçıları adını alan parçası, Euskadiko Ezkerra Partisi'nin önderliğinde silahları bırakıp siyasal arenaya çıkarken; aşırı soldaki bir grup yasadışı kalmayı yeğleyip ETA'nın "savaşçı" çekirdeğini oluşturuyor.

Herri Batasuna'nın temsil ettiği, İker Gallastegi'nin belirttiğine göre sayıları eliyi aşmayan gudarilerden (askerler) oluşan, günümüz terör sahnesindeki ETA (M), işte bu çekirdek. Demokratik süreçte Bask ülkesine verilen sözlerin tutulmadığı gerekçesiyle eylemlerini sürdürüyor, ya da sürdürmeye çalışıyor. Vurucu gücünün elli kişiyi geçmediği ve Fransa'nın son olarak bunlardan yarısını tutukladığı düşünüldecek olursa, örgütün çok önemli bir darbe yediğini ileri sürmek müneccimlik sayılmaz. Üstelik, bir süreden beri ETA (M)'nin karşısında İspanyol ve Fransız polisinden başka bir güç daha var. Halkçı Birlik yöneticilerine göre İspanyol gizli polisinin yarattığı, sözde milliyetçi ve sağcı terör örgütü, ETA (M)'nin militanlarını hedef alan GAL komandoları.

Ne var ki çok iyi eğitilmiş ve azlığına karşı olağanüstü yetkin ETA (M)'nin son kuyruk darbeleri de öldürücü olabiliyor. Madrit'te vurulan Banco Central Genel Müdürü'ne ve Bask Polis Şefine rastladığı gibi örneğin. Bask polisi ile fazla alışverişi olmayan ETA (M), bu polis şefinin İspanyol ordusundâ hizmet yapmış olmasını şindiremiyordu.

"Bask polisi henüz bebek. Onlar daha büyüyecek" diyen İker Gallastegi, sanki gelecekte başı çatışmalar daha olabileceğini işaret ediyor gibi. ETA (M)'nin geleceği konusunda ise, tüm çöküş belirtilerine rağmen iyimser.

"ETA (M)'nin kapısını tıkırdatan yüzlerce genç var. Son tutuklamalar örgütü fazla ırgalamaz" diyor.

Kamuoyundaki parlak ETA imgesi gi-

derek ışıltısını yitirmekte. ETA (M)yi ve Herri Batasuna'yı tutanlar daha çok var. Ama bunlar giderek maşanın ucuyla tutuyorlar silahlı savaşımı.

Bask ülkesinde her yüz seçmenden kırkının oyunu alarak Franco'dan sonraki ilk Bask hükümetini kuran iktidar sahipleri Milliyetçi Bask Partisi, ETA (M) yandaşlarınca "İspanyolist" olmakla suçlanıyor. Oysa Madrit yönetiminden onlar da hoşnut değil.

İçsavaş sırasında dağa çıkan ve gıyabında ölüm cezasına çarptırılan, partinin efsane adamı Josu Elorriaga bu hoşnutsuzluğu şöyle açıklıyor:

"Bask ülkesi açısından elde ettiğimiz her olumlu gelişme, Suarez zamanında gerçekleşmiştir. Gonzalez iktidara geldiğinden bu yana yerimizde sayıyoruz. Yine Suarez zamanında imzalanan ve bize özerklik veren Guernica Anlaşması'nın birçok maddesine Gonzalez uymuyor. Bu anlaşma ile Bask ülkesine geçmişteki egemenliğinin yalnızca bir bölümü geri verildi. Ekonomik özerkliğimizi sağlayacak olan önemli maddeler henüz yürürlüğe konmadı. Madrit hükümeti, parlamentodaki darbe girişiminden sonra sanki çekinip, bu anlaşmayı askıya aldı.

Bağımsızlık, kesin ve tehlikeli bir silah. Biz daha çok, geniş bir özerklik ve egemenlik istiyoruz. Ülkemiz için gerekli olana ve olmayana biz karar verelim, Madrit vermesin. Gelir kaynaklarımızı kendi topraklarımız için kullanabilelim."

Madrit'in uymadığı Guernica Anlaşması'nın Bask ülkesine tanıdığı hakları, Herri Batasuna güç yoluyla alacağız derken, iktidar partisi PNV, zorla alamayız diyor.

Bask ülkesinde Gonzalez'in partisinin uzantısı olan yerel Sosyalist Parti, seçimleri sağcı Milliyetçi Bask Partisi'ne kaptırdığı için olacak, gerçekten de bugün Madrit'teki sosyalist iktidar, Bask hükümetine zorluk çıkarıyor. Guernica Anlaşması'na uyulmaması da ETA (M)'nin **"Gördünüz mü işte, bunlara güvenilmez"** tezini haklı çıkarıyor.

Özet olarak PNV, kendi açışından Bask ülkesi için 1800'lerde kalan vergi ayrıcalıklarını ve çok geniş bir özerklik istiyor.

Özerklik ve bağımsızlık duyguları bu ülkede öylesine güçlü ki, her il, Bask hükümetinden bile bağımsız bölgesel özerklikler peşinde. PNV'nin son başkanı üç ilin yönetimini tek elde toplamaya çalıştığı için kenara konmuş ve illeri içişlerinde özgür bırakan yeni bir parti başkanı seçmişler.

Merkez yönetimlerine karşı tarihsel alerjisi olan bu ülkede her il, her ilçe başına buyruk olmak istiyor. Demokrasinin bu ölçüsü yararlı mı, zararlı mı, onu zaman gösterecek.

İnfaz edilemeyen idamlıkların son sözü söylediği bir siyasal arena

Bugün Bask ülkesinde politikayla uğraşan herkes, zamanında uzaktan yakından ETA'ya bulaşmış, en azından Franco'ya karşı savaşmış kişiler. Siyasal seçkinliğin ölçüsü, Franco döneminde giyilen hükmün önemine göre belirleniyor. İdama çarptırılmak ve tabii infaz edilememek, en büyük saygınlık.

İspanya'da ölüm cezası, engizisyon mahkemelerinden bu yana, hükümlünün boynu bir mengeneye kıstırılıp kırılarak uygulanıyor.

Çetin Altan, "en vahşi yöntem" derdi İspanyol türü ölüme.

Bask ülkesi, Frankist mahkemelerin en fazla ölüm cezası verip, en az uygulayabildikleri bölge. Hükümlülerin ya Fransa'ya kaçıp ya da dış baskılar sonucu ölüm mengenesine nanik yaptıkları çok görülmüş.

İki kez idamlık, Euskadiko Ezkerra Partisi'nden Bask parlamentosuna seçilen Eduardo Uriarte anlatıyor:

"Biz ETA olarak içsavaş süresince Frankistlere karşı direnen kır gerilialarından nöbeti devralan devrimci güçlerdik. Franco döneminde silahlı eylem yapmak için birtakım nedenler vardı. Bask ülkesine uygulanan siyasal ve kültürel baskı örneğin. O dönemde yalnız Basklar değil, tüm İspanya acı çekti. Oysa bugün bu haklı nedenler ortadan kalkmıştır. Anayasa her ne kadar Bask halkının yüzde yetmişi tarafından reddedilmiş ise bile, daha sonraki Guernica Anlaşması ile bu ülkeye önemli bir özerklik sağlandı. Bizim şimdiki görevimiz bu anlaşmanın tam uygulanmasını sağlamak, aksayan yönlerini demokratik yoldan düzeltmektir. Silahlı eylem, bu noktadan sonra artık onaylanamaz. Tam bağımsızlık, Kastilya Kalesi'ni almak gibi bir düştür. Euskadiko Ezkerra olarak geniş bir özerklik için mücadele ediyoruz.'

Mantığın sesi gibi gelen bu yoruma kulakları tıkalı topluluk Herri Batasuna, bugün için siyasal yelpazede daha önemli bir yer tutuyor. Silahları bırakan "gerçek" ETA kahramanlarının yer aldığı Eskadiko Ezkerra Partisi'nin son kongre öncesi yaptığı görüşme çağrısına, sert HB'liler: **"Sizinle ortak konularımız ancak yemek içmek, nokta virgül üzerine olabilir"** yanıtını vermiş. Silahları bırakanları da, **"Dağdan Frankist marşın temposuna uygun adım inen işbirlikçiler"** olarak niteliyor.

Özerklik ve bağımsızlık duyguları bu ülkede öylesine güçlü ki, her il Bask hükümetinden bile bağımsız, bölgesel özerklikler peşinde. Merkez yönetimlerine karşı tarihsel alerjisi olan bu ülkede, her il her ilçe kendi başına buyruk olmak istiyor.

Bu yazıya verdiği yanıtta eski idam hükümlüsü Uriarte:

"Dağa çıkmadan inmek çok kolaydır. Siz, bizim Frankist dönemde yaptıklarımızı yaşayamamanın verdiği kıskançlıkla, idama çarptırılmak, ölmek için çalışan zavallı delilersiniz" diyor.

Bu minik ülkede kahraman olamamanın verdiği komplekse kapılan daha çok insan var. Bir o kadar da modası geçmiş milliyetçi.

Ama güleç yüzlü, yardımsever ve başarılı insanlar daha da çok. Günaydın, hoşçakal, özür dilerim ve teşekkür ederim gibi basit, ama insanı uygar yapan sözcükleri böylesine sık, böylesine güzel kullanan Euskaldun halkı, bir gün gelip: "Yeter artık, şiddet istemiyoruz" diyecektir. ETA'yı desteklemek için değil, barış için yürüyecektir.

İspanyol polisinin, elinde bez metre, plajlarda erkek mayolarının enlerini ölçtüğü, bikinili kızları tutukladığı dönem tarihe karıştı. Geçen gün baktım, trende bir kız ve bir erkek öpüştü. Üstelik erkek değil, kız öptü ilk. Gençler giderek daha rahat, daha mutlu, daha uyumlu yaşadıkları çevreye. Yakında, silahlanıp adam öldürmekten fazla heyecan veren, üstelik daha zor uğraşlara girecekler.

Bilbao'daki evimizin alt katında zararsız bir akıl hastası oturuyor. Frankist dönemde gördüğü işkence sonucu bilincini yitiren bu eski ETA'cı, sabahtan akşama sokaktan geçenlere kendi dilinde: "Yaşasın Euskadi ve Özgürlük" diye bağırmakta. Balkonun altında biriken çocuklar, kızdırmak için "Viva Espanya", diyorlar, zavallı ihtiyarcık: "Gora ETA!" diye köpürüyor.

Franco'yu yaşayan bu acılı kuşak henüz sağken, Basklar için geçmişi unutmak elbette kolay değil. Zamanla, belki...

Bizim dışımızda çok iyi örgütlenmiş bir yalan makinesi çalışıyor

Bask bölgesinde yıllardan beri yayımlanan EGİN gazetesi, her an İspanyol hükümeti tarafından kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya. EGİN gazetesi çalışanlarından Nunez, bunun nedenini EGİN'in İspanya'daki tek muhalefet gazetesi olmasına bağlıyor. Onbinlerce hissedarı olan EGİN'in tirajı 50 bin civarında. Federal Almanya'da yayımlanan "Die Tageszeitung" gazetesi muhabirinin EGİN çalışanlarından Nunez'le yaptığı söyleşiyi aşağıda sunuyoruz:

TAGESZEİTUNG— EGİN'de çalışmaya nasıl başladın?

NUNEZ— Gazetenin başlangıcından beri çalışanlardan biriydim. EGİN'nin ilk makalesini ben yazdım. Konu, Bask'ın İspanya devleti tarafından ne bir ulusal birlik olarak, ne de hukuki, idari, askeri açıdan tanınmamasıydı. Devlet idaresinde yapısal olarak, Bask ulusu reddediliyor. Mesela Navarra ve Guipuzcoa gibi Bask eyaletlerinin idaresi diğerleriyle birlikte ele alınıyor. Bask birliğini yadsıyan bölgeler oluşturuluyor. EGİN'deki ilk makalemde bu saydıklarımdan sözediyordum.

— Bu sekiz yıl önceydi. Bu makale aynı haliyle bugün de gazetede yer alabilir mi?

NUNEZ— Tabii, elbette. O zamanlar EGİN'de serbest olarak çalışıyordum. Sosyolojik temaları işliyor ve bir çok makaleler yazıyordum. Gazete 1980 yılında bana bir okuyucu anketi yapma görevini verdi. Anketin analizi sonucunda okuyucuların kültür üzerine daha fazla şey öğrenmek istedikleri ortaya çıktı. O zaman bana kültür konusunda yazılar yazıp yazmayacağımı sordular. Bana çekici geldi ve EGİN'in sürekli elemanlarından biri oldum.

— EGİN'in yapısı nedir? Mesela müdürü kim seçiyor?

NUNEZ— Hissedarlardan oluşan bir kurul var. Para koyan bütün grup ve köyler her bir milyon pezeta için bir temsilci gönderiyor. Bugün 140 milyon pezeta, yani 140 temsilci var. Bunlar kural olarak yılda bir kere hesap raporunu tartışmak ve müdürle diğer çalışanları seçmek için biraraya geliyorlar.

— İspanya'da sık sık EGİN'in kapatılacağından söz ediliyor.

NUNEZ— Bir ara kapanma tehlikesi yaşandı. 1981 mayısında "anayasanın korunması kanunu" çıktı. Yasaya göre, anayasaya aykırı gazeteler herhangi bir hukuki işleme gerek olmaksızın kapatılabilecekti. Kanımca bu yasa sırf EGİN için çıkarılmıştı. Yasa bugüne kadar hiç kullanılmadı. Baskının gelişme durumuna göre Madrid hükümeti bir gün EGİN'i yasaklayabilir, çünkü İspanya'da tek muhalif günlük gazete EGİN.

— EGİN'de, ETA'nın silahlı mücadelesine ilişkin bir fikir yazısına hiç rastlamadım.

NUNEZ— Bask'ta bu konuda serbestçe tartışılamaz. Sadece silahlı mücadeleye karşı yazılabilir. Silahlı mücadelenin doğruluğu veya yanlışlığı üzerine bir tartışma ortamı açılması mümkün olduğunda EGİN buna katılacaktır.

— Yani ETA'nın EGİN üzerinde etkisi yok mu?

NUNEZ— ETA'nın kendisinin EGİN üzerinde bir etkisi yok. Eğer hissedarlar ETA sempatizanıysa, bu başka bir şeydir ve eğer 140 temsilcinin çoğunluğu EAT'dan yanaysa, o zaman aynı düşüncede olan insanlar müdür veya çalışan olarak seçilecektir.

— Bask özerkliği olarak anılan düşüncenin temeli neye dayanıyor? Özerk devletin aslı nedir?

NUNEZ— Bask halkının büyük bir bölümü, yeterli bulmadıkları için bugünkü statüyü kabul etmiyor. 1979 referandumunda halkın yüzde 54'ü statüyü desteklemiş yüzde 40 oy kullanmamış ve yüzde 3'de hayır demişti. Bunun anlamı statünün bir kısım için yetersiz olduğu diğer bir kısım içinse ilk aşamada bir çözüm olabileceğidir. Ama bugün yüzde 54'ün büyük bir bölümü içerik açısından olmasa bile, kullanılış şekli açısından statüyü benimsemiyor. Statüyü o zaman da kabul etmeyenler ise, onu idarenin ademi merkeziyetleştirilmesi olarak görüyorlar, özerklik ve bağımsızlık olarak değil. Siyasi iktidar hâlâ Madrid'de. Yalnızca çok küçük bir bölümü özerk Bask yönetiminin yetkisine devredildi. Ama biz burada kendi bağımsızlığımıza sahip olmak istiyoruz.

Bir diğer konu partilerimizin yasallaştırılması. Bağımsızlık talep eden partiler yasak. Ama yasaklama özerk yönetiminden değil Madrid'den geliyor. Bugün kamu görevine atanacak kişilerin Bask dilini bilmeleri gerekmiyor. Bir İspanyol Bask dilini bilsin bilmesin Bask yönetiminde bir görevli olabilmek hakkına sahip. İdari görevliler Madrid tarafından atanıyor.

— O zaman özerk Bask politikası nedir?

NUNEZ— Bask hükümeti son dört yıl içinde 36 kanun çıkardı, ama bunların siyasi açıdan hiçbir anlamı yok. Bu yasaların hiç birinde Bask'ın büyük sorunları, işsizlik ve işkenceden bahsedilmemesine karşın yine de üçte biri Madrid tarafından anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle geri çevrildi. İspanya hâlâ diktatörce, otoriter ve merkezci bir biçimde yönetiliyor. Diktatörlükten gerçek anlamda kopma olmadı.

— Ama İspanya dışarıda çok demokratik bir ülke imajı yaratıyor.

NUNEZ— Dışarıda, burada olup bitenler konusunda büyük bir anlayışsızlık egemen. Baskıların dışında, çok iyi örgütlenmiş bir yalan makinesi var. Ama söz konusu olan sadece basın organları değil. Hükümet, Baskların içinde bulunduğu durumu silahla protesto eden insanları "terörist"likle damgalıyor. Biz onları bunun böyle olmadığına inandırabilecek durumda değiliz. Tek yapabileceğimiz şey baskıları protesto etmek olabilir.

— Herri Batasuna, yani ayrılıkçı solcu seçim birliğinin isteği nedir?

NUNEZ— Herri Batasuna, polis gücünün Basklıların elinde olduğu, işkenceci İspanyol polisinin ülkeden çekildiği, Bask dilinin İspanyolcanın baskısı altında olmadığı, sürgündekilerin ülkeye dönmesini sağlayacak affın çıkarıldığı bir statü istiyor. Aynı zamanda bağımsızlık partilerinin de yasallaştırılmasını da. Böyle bir statü ne bağımsızlık ne de sosyalizm anlamına gelir, sadece gerçek demokrasi kavramından anladığımız şeydir.

— ETA'nın silahlı mücadeleye son vermesi için ne olması gerekir?

NUNEZ— Biraz önce bahsettiğim özerklik statüsünün gerçekleşmesi gerekir. ETA defalarca eğer Madrid bu noktaları tanıyacak olursa silahlarını bırakacağını belirtti.

YEMEK

FASİH SİNAN

Yemek yeme sanatı

Geçen haftalarda ramazan nedeniyle, 'farklar yapan' sosyal sınıfları biraraya getirici önerilerde bulunmuştuk. Bugün, şevvale girişimiz sebebiyle, hem geçirdiğimiz ramazan ayı ve ardından gelen Şeker Bayramı'nda göze batan aksamalara, hem de - yaza rastladığında sıcak olan - bu yeni ayda uygulanabilecek ev ve mutfak ekonomisine kısaca değindikten sonra, 'yemek yeme sanatından - the art of eating (!) - söz edeceğiz.

Sahur davulu konusunun son yıllarda ihmale uğradığı gözler önündedir. Yozlaşan bu konuya, gelecek ramazana kadar gereken eski saygınlığını kazandırmalıyız. Bir kamyonetin kasasına yerleştirilen davul ve davulcunun vereceği hizmet önce ciddiyetten uzaktır. Sonra da, hareket imkânı geniş olan kamyonetin mahalli davulcuları fena halde ezmesi açısından haksız rekabete neden olmaktadır. Davulculuk görevini tekrar mahalle seviyesine indirip, her mahalleden bir davulcu çıkartmalıyız. Müslümanlar için bir sünnet olan sahur vaktinin gelişini, kapıların önlerinde uzun uzun davul dövdürerek bildirmeliyiz.

Ramazanda programlarına ara veren içkili gazinolar açıkça ayıp etmektedirler. Bilâkis faaliyetlerini arttırarak sürdürmeli ve tanrı aşkına, halktan aldıklarını halka verebilmek için, halkalar, limonatalar, şerbetler dağıtarak, lâdini güfteleri programdışı bırakarak, münasip bir şekilde örtünmüş hiyerarşik kadrolarına meddah ve karagöz gibi, gafil Batılıların bir türlü tadına varamadıkları incelikleri de ilave ederek durmaksızın devam etmeli ve kapılarına 'sebil' yazılı levhalar asmalıdır.

Meyve ve sebze için, balığa meraklı bir dostunuzdan günü birliğine kepçesini isteyin. Boğaz yolunu tutun. Akıntının kıyıya doğru döndüğü bir noktayı seçin. Belirli aralıklarla önünüzden geçen meyve ve sebzelerin yeni suya düşmüşlerinden toplayarak avınıza başlayabilirsiniz.

Fitre ve zekât da Gelir ya da Kurumlar Vergisi gibi bundan böyle gazetelerde ilan edilmeli, böylece yılın fitre ve zekât birincileri de ortaya çıkmalıdır.

Ramazanın son günlerinde teravi namazında ve özellikle bayram namazında eski ayakkabılarını yenileri ile karıştıranlar, yenileri giyip eskileri bırakanlar dışında, yanında bir ya da iki çift eski ayakkabı getirenlere de rastlanmıştır. Bu müteşebbis kişiler, düşünceli davranışları nedeniyle namaz sonrası hiçbir müminin ayakkabısız kalmamasını temin ederken, aynı zamanda gereksinmeleri olan çeşitli renkteki yeni veya yenice ayakkabıları kendilerinin sanıp beraberlerinde götürmüşlerdir. Gelecek yıl için önerimiz: Halleri ve vakitleri ve ayakkabıları yerinde olan yurttaşlarımızın camiye giderken bir çift giyilebilir yenilikte fazladan ayakkabıyı da beraberlerinde götürüp, bu yıl açılması düşünülen fazla ayakkabılar bölümüne bırakmasıdır.

Nispeten masrafsız geçen ramazanda biriktirebildiğiniz birkaç kuruşu çar çur etmek yerine, eskici Yahudiden bir takım elbise alabilirdiniz. İkinci bir takım elbise, bayram sabahı giyilebilmesinin yanı sıra insanı komünistlikten korur. Konunun Türkiye genelinde de düşünülmesinde fayda vardır. Hükümet ve holdinglerimiz el ele verip bu sorunu bir anda halledebilirler. Bütün vatandaşlara bir takım elbise vermekle, komünizm tehlikesi kökünden sökülebilir. Üstelik sanıldığı kadar pahalıya mal olacak bir önlem de değildir. Elden ayaktan düşenlerle, yeni yetmeleri bir kenara bırakır ve sadece geriye kalanları düşünürsek, ortaya çıkan rakam hiç de ürkütücü değildir. **Her sabah 'acaba bugün hangi elbisemi giysem' sorunu ile yorulacak zihinler, dış mihraklı, kötü niyetli saptırmalara itibar etmez.**

Ramazan bitmiş ve şevval gelmiştir. Bunca eğitimden sonra evin aylık gereksinimlerinin tümünü bakkaldan alacak değilsiniz ya? Sözgelimi, şeker artık sizin için bir sorun olmaktan çıkmalı. Otobüse atladığınız gibi Haliç'in Eyüp kıyısına geçmelisiniz. Bu 'sefer' için gereken malzeme kafa hesabı ile birer boş kesme (küp) şeker kutusu, kutu başına 1-2 adet kesme şeker ve otobüs biletleridir. Kesme şeker kutularını, içi görünmeyen naylon çantalara (polietilen torba) yerleştiriniz. Çantanızın siyah renkli olması saygınlığınızı arttıracaktır. Rüzgârı da hesaba katarak, çantanızın ağırlıksızlık nedeniyle uçuşmasını önlemek üzere dibine bir taş koyun. Sıra Eyüp Sultan'ın avlusunda gezelemeğe gelmiştir. Yılların yılı beklemekle kaldığınız bir dileğiniz ansızın gerçekleşmiçesine bir eda takının: Terfi etmenizi önleyen amiriniz, bir gece önce arkadaşlarıyla çıktığı rüşvet - eritmesinden dönerken, Akıntıburnu'nda virajı alamamış ve 'F' beyin hediyesi arabası ile birlikte.. Veya.. Karınızla birlikte aldığınız kayınvalidenizin burnundaki et beninin bunca yıllık inattan sonra nihayet sarkoma dönmesi gibi bir olmazlığı olmuş gibi düşünerek sevinçli hayretinizi, huşu ile örten mahrem bir tebessümle avludaki kalabalığa katılın. 'Allah rızası' için uzatılan şekerleri, gizlice torbanızda biriktirmeye başlayın. Bir süre uzatılan şekerleri topladıktan sonra kuytu bir kenara çekilin. Şekli şemailinize ait ufak tefek değişiklikler yapmanın sırasıdır. Ceketinizi çıkarıp kolunuzun altına alın, eşiniz de başörtüsünü değiştirsin. Torbadaki taşı atın ve şeker kutularınızı çıkartın. Kutuda kalmış son şekerlerinizle (!) bir tur daha atın. Bu arada, size uzatılanları torbalamaya devam ederek. Artık adak sahipleri ile göz göze gelmemeye ve bilhassa elinde sizin gibi siyah naylon çanta taşıyanlardan uzak durarak, kafa başına birer kutu şeker doldurduktan sonra, meydanı yeni gelenlere bırakın. Onlar da adaklardan nasiplerini almalı.

Çatal bıçak kaideleri, 'batası' Batının bizleri iç baskılar (kompleks) ile çökertmek için icat ettiği zorluklardan biridir. Bu kaideler incelendiğinde, Doğu ile alay edildiği ortaya çıkmaktadır.

Evin tuz ihtiyacı için Tuz Baba'ya; muhtardan fakir kâğıdı çıkarttıktan sonra etinizi temin etmek için adakların kesildiği darülacezeye ya da diğer hayır kurumlarına gidebilirsiniz. **Meyve ve sebze için,** hafta ortasında sakin bir gün seçilmelidir. **Balığa meraklı bir dostunuzdan günü birliğine kepçesini isteyin.** Gene otobüse binerek bu kez **Boğaz yolunu tutun. Akıntının kıyıya doğru döndüğü bir noktayı seçin. Belirli aralıklarla önünüzden geçen meyve ve sebzelerin yeni suya düşmüşlerinden toplayarak avınıza başlayabilirsiniz.**

Bu hafta Marcus Aurelius ve Seneca'nın sıkıcı düstürlüklerinden söz etmeyerek, geçen bayramın sevincini içlerimizde yaşatmaya çalışalım. Ve yüzümüzde hâlâ izlerini taşıdığımız neşemizi bozmadan, geriye dönerek geçen aya şöyle bir bakalım. Dostlukların çoğunun 'çıkar'a dayandığını fark etmiş olmalısınız. Bunca zahmetlere katlanıp gittiğiniz iftarların sahipleri bir kez olsun sizi aramadı değil mi? Aramazlar! Zira sizden 'iş çıkmayacağını' ilk görüşte anlamışlardır.

Mutfak ve ev ekonomisini de böylece bitirdikten sonra sıra 'yemek yeme sanatı'na geldi. 'The art of eating' gibi giderek önem kazanan bir bilgi türünden 'yemek' konusunu işlerken söz etmemek olamaz. **Çatal-bıçak kaideleri, 'batası' Batının bizleri iç-baskılar (kompleks) ile çökertmek için icat ettiği zorluklardan biridir. Bu kaideler incelendiğinde Doğu ile alay edildiği ortaya çıkmaktadır.**

"Yemek yerken insan yiyeceğini ağzına yaklaştırır. Hayvan ise ağzını yiyeceğine yaklaştırır" gibi küçümseyici klişeler yüzünden elimiz ayağımıza karışmakta, büsbütün şaşırmaktayız. Mahremiyetli Troçkistler ve dindar komünistler gibi, Batıyı bir gömlek gibi esas bedenlerimizin üstüne geçirdiğimiz bir süs olarak gördükçe bu küçümseniş sürer gider.

Çatal bıçak nasıl tutulur. Ağız şapırdatılmadan yemek nasıl yenir. Kahve ya da çorba höpürdetilmeden nasıl içilir? Soruları yüzünden günlük hayatı kendimize zehir etmemeliyiz. Tanzimattan bu yana özendiğimiz, fakat bir türlü öğrenemediğimiz bu incelikleri bir kenara bırakmalıyız. Kişisel periferikler dışına çıkıldığında, çatalı bıçağı ile üstümüze çökelen karabasanlar ancak böylesine bir tutumla dağıtılabilir. Yufkaya dürüp yediklerimizi alafrangalık olsun diye, bize de Batılı desinler diye, çatal bıçakla yemeğe kalkınca Batıya özenmezden önceki başımıza buyruk günleri arar olduk.

Yarımyamalak öğrenilmiş her bilgi gibi, karşımıza çıktığında bizi mahçup eden bu tür aksayışları önlemek üzere topluca bir karar almak zorundayız. Ya, yemek konusunda yufka ekmeği ve elimizi kullanalım; ya da giderek alışmakta olduğumuz bu Batıdan gelme aletlerin nasıl kullanıldığını, futbolu öğrendiğimiz kadar öğrenmeye çalışalım.

Özel uçağa kadar her türlü ekonomik üstünlüğe kavuşmuş kişiler, neden tabaklarının yanına konan çatal - bıçakların sayısı arttıkça, şekilleri değiştikçe korkulu anlar yaşamaya, muzaffer tebessümlerini kaybetmeye başlarlar? Neden, karşılarında bir yerine dört değişik kadeh bulunca, ne yapacaklarını bir türlü bilemezler? Bu ne bitmez bir eziklikti? Makûs kaderimiz hiç değişmeyecek midir?

Ya, yer sofrası, yufka ekmeği ve elle yiyişimizi onlara gururla tanıtalım; ya da onlar gibi yiyelim. Bu ikisinin arası sürdürmekte olduğumuz tutumla bir yere varılamayacağı artık ortadadır.

Bence, uluslararası ilişkileri ileri, fakat kendileri geri ünlüler için - özel ve gizli - kurslar açmak gerekmektedir.

Ya, yer sofrası, yufka ekmeği ve elle yiyişimizi onlara gururla tanıtalım; ya da onlar gibi yiyelim. Bu ikisinin arası, sürdürmekte olduğumuz tutumla bir yere varılamayacağı artık ortadadır.

Bir başka çare de, Batıya karşı ekonomik üstünlük sağlamaktır. Dünkü vilayetlerimiz ya da mutasarrıflıklarımız petrolleri sayesinde, hiçbir iç-baskıya kapılmaksızın dünya yöneticilerini çadırlarında kabul etmekte, diledikleri gibi yiyip içmektedirler. Üstelik dünya yöneticileri de sık sık bu çadırları ziyaret edip nezaket tazelemelerinde bulunmaktalar. Bir başka yazımızda bu çöl ziyafetlerinden ayrıntılarıyla söz edeceğiz.

BUGÜNÜN GÖZÜYLE

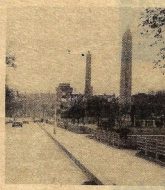

İLBER ORTAYLI

Sultanahmet Meydanı

Önce ünlü Yerebatan sarnıcının etrafına, "vali beyin, vekil beyefendinin" direktifleriyle beşer altışar katlı binalar dikildi. İmar yetkilileri bu işlere "evet" deyince, kalfa sektörü daha biçimsizlerini dikmekte gecikmedi. Güzellik gitti, daha beteri, bir gün sarnıcın suları taştı. Oysa 1500 senedir, Bizanslısı ve Osmanlısı Sultanahmet dediğimiz meydanın ve sarnıcın civarına yüksekçe bina yaptırtmazlardı; bir bildikleri vardı elbet. Bu meydanın etrafı nasıl temizlenir diye sempozyumlarda konuşulur, düşünülür, taşınılırken şu sıralarda işbitiriciler de Taşınmaz Kültür Varlıkları Kurulu'ndan otel yapma izni çıkarıverdiler. Hem de Sultanahmet Camii'nin burnu dibine, imparatorluk sarayının kalıntısı yanına... Bu otel yapma merakı da yeni çıktı. Ağalar, beyler İstanbul'da önlerine gelen yerde otel yapmaya sıvanıyorlar; adı da "memleket hizmeti"... 1700 yıllık dünya başkenti, bağrındaki ana meydana kadar pervasızca yüklenen bu işbitiricilere nasıl dayanacak bilinmez.

Bugün İbrahim Paşa Sarayı denen yapının, İbrahim Paşa Sarayı'yla ilgisi yoktur. Herhalde sanat tarihçilerimizin heyecanlı bir yakıştırması olacak. Ama bu taş binada, Türkiye'nin en modern ve en güzel müzelerinden biri, İslam Eserleri Müzesi yer alıyor.

Osmanlı döneminde "At Meydanı" denirdi, "hipodrum"un tercümesiydi bu.

Yeşiller ve Mavileri birbirine düşüren turnuvalar tertiplenmezdi ama, Kapıkule sipahilerinin cirit attığı geniş bir meydandı. Bizans'ın geleneği devam ediyordu gene; kırk gün kırk gece süren şehzade sünnet düğünleri, sultan hanım düğünleri, şenlikler burada yapılırdı. Bizans'ta olduğu gibi isyancı kalabalıklar da burada toplanırdı, fitne meydanıydı aynı zamanda. Sultanahmet her şeyiyle İstanbul'un ikibin yıllık asaletinin resmidir. Meydanın ortasında bir burma sütun var; Platea savaşından sonra birbirlerini boğazlamaktan bıkan Yunanlıların Delfi'deki Apollon tapınağına adadıkları büyük altın sunağın bir ayağıymış. Sonra **III Thutmosis**'e ait olan ve 390 senesinde **Büyük Theodosius**'un Mısır'dan getirttiği dikilitaşı görüyoruz, yani Mısır'ın obeliskleri Londra ve Paris'e taşınmadan 1500 sene önce İstanbul'a taşınırmış. Meydanın öbür ucunda bunun bir benzeri daha var; Bizans'ın frapan imparatoru **Konstantin Porfirogenetos** tarafından ördürülmüş ve etrafı pirinç bir plaka ile kaplanmış, altın gibi parlarmış. Bu dikilitaş altınlığına kimseyi inandıramazken, 1204'de gelen Haçlılar pekala inanmış ve altın sanıp etrafındaki plakayı sökmüşler.

Bu alanda düzenlenen turnuvalardan birinin sonunda, 532 yılı ocak ayında Justinianus'a karşı bir isyan çıktı. Birkaç bin kişinin ölümüyle sonuçlanan ve Nika diye tanınan bu ayaklanma bastırıldıktan sonra 537 yılı Noelinde, yakılan bir kilisenin yerine yapılan ünlü **Ayasofya** ibadete açıldı. Kubbeleriyle, çapıyla, süslemeleriyle 6. yüzyılın bir mimari ve teknoloji harikasıydı. Tam on bir asır sonra, 1614'te onun az ötesinde dünyanın başka bir incisi daha tamamlandı, **Sultanahmet Camii**.. Bu iki şaheser, Marmara'dan gelen yabancıları büyüleyen İstanbul siluetinin iki görkemli öğesi, bütün zamanların simgesidir.

Şehrin zenaatçıları, ta Bizans'tan beri dünyaya parmak ısırtan ürünleri bu meydandaki şenliklerde, askerler ve memurlar da Bizans'ın ve Osmanlının ihtişamını, alanı teğetleyen **Divanyolu**'ndan yani eski forumdan geçerken sergilerlermiş. Kanlı isyanlar da bu büyük meydanda başlarmış. **Belizarius, Nikacı** takımını burada kılıçtan geçirdiği gibi, azgın yeniçeriler Sultan **IV Murat**'ın gözde adamlarını, **Hasan Hafe, Defterdar Mustafa Paşa** ve **Musa Çelebi**'yi 1632 martında burada bir ağaca asmışlardı. Az ötede bir başka ağaç daha vardı. Bir başka isyanda insan kelleleriyle donatıldığı için **Vakvak ağacı** deniyor. Vakvak ağacı, Şark mitolojisinde meyvesi insan olan bir ağaçmış.

Sultanahmet Meydanının değerini bilmezlik, bazılarının sandığı gibi son otuz kırk yılın hastalığı değil. Osmanlı, kendi maddi mirasına Cumhuriyet dönemi kadar sahip çıkmamıştır.

Meydanın orta yerine, **Kayzer Wilhelm**'in ziyaret hatırası olarak **Alman Çeşmesi** yaptırılmış. Herhalde az ötedeki **III. Ahmet Çeşmesi**'ni görmediler ki bu sevimsiz nesneyi oturtacak başka yer yokmuş gibi, bu meydanı seçmişler. Sultanahmet meydanının değerini bilmezlik, bazılarının sandığı gibi son otuz kırk yılın hastalığı değil. Osmanlı kendi maddi mirasına Cumhuriyet dönemi kadar sahip çıkamamıştır. Son güne kadar padişahların tahta çıktığı, yani cülûs töreninin yapıldığı, öldüklerinde gasl edilip, kefenlendikleri Topkapı Sarayı, bir harabe halinde Cumhuriyet yönetimine devredildi.

Meydanın batı yakasında 16. yüzyılda Kanuni'nin ünlü sadrazamı İbrahim Paşa'nın sarayı vardı. **İbrahim Paşa** 16. yüzyılın Batı modasına dönük aydını sayılır. Budin'den getirdiği üçlü bir heykel grubunu meydana diktirtmiş, sofuların gulgulesi üstüne şair **Figani**'nin hicvi tüy dikmişti. Figani onu putperestlikle itham eden beyti döktürdü. Öyle dedik ama, beyit de galiba pek kendi yaratısı değildi; çünkü Firdevsi'nin Gazneli Mahmut'a yazdığı benzer bir hicviyeyi dilimize çevirmiş gibi görünüyor. Aşırmacılık eski illet. Bugün İbrahim Paşa sarayı denen yapının, İbrahim Paşa sarayıyla ilgisi yoktur. Herhalde sanat tarihçilerimizin heyecanlı bir yakıştırması olacak. Ama bu taş binada Türkiye'nin en güzel ve modern müzelerinden biri, İslam Eserleri müzesi yer alıyor. Yanında eski **Defter-i Hakani Nezareti** yani Tapu - Kadastro Umum Müdürlüğü var. Şimdi İstanbul taşradan sayıldığından başındaki **umum** da kalktı. Meydanın batısındaki bu mimari kompleksin ardında İstanbul adliyesi bulunur. Adliye sevimsiz bir yapı; Bayındırlık Bakanlığı'nda hazırlanan standart projelerden biri gibi... Oysa İstanbul'a yakışan bir bina olmalıydı. Yanan Adliye Sarayı 19. yüzyılın ünlü mimarları Fossati'lerin eseriydi. Adliye Sarayı aslında Darülfünun (üniversite) olarak yapılmıştı. Marmara'ya bakan şahane bir binaydı. Bunun gibi Meclis-i Mebusan da buradaydı, hepsi meydana kısa süre misafir oldular. Geçirdiği yangına ve sarsıntıya rağmen, Sultanahmet'i terketmeyen kurumlar ve binalar da var. Bir tanesi eski Ticaret Mektebi veya İktisadi Ticâri İlimler Akademisi. Birkaç yıl önce yandı. Marmara Üniversitesi bu çekirdek kuruluşunu, yüzyıllık ocağını onarttı ve rektörlük yaptı. İkincisi de yıkılmak üzere olan güzel konaktı, Turing kulübü sayesinde diriltildi ve şık bir otel oldu.

Sultanahmet meydanı hep isyankâr sipahi ve yeniçerilerin, vakanüvisin tabiriyle "güruh-u hezele"nin başkaldırdığı bir meydan değil. Mütarekede işgal altındaki İstanbul'da ilk onurlu direniş de burada oldu. Ünlü Sultanahmet mitingi, İstanbul'un mütarekeye isyanı demekti. Ama o gün orada kalabalıkları heyecanlandıran Halide Edip'in büstü yıllar sonra bir gün şaşkınlar tarafından dinamitlendi.

Sultanahmet bugün Katmandu'ya gideceklerin ve benzeri turistlerin mekânı; gündüz bol bol turist otobüsü ve turizmin ayaklı yan endüstrisi ile kuşatılmış durumda. Ama gene de İstanbul'un birçok yerine göre bakımlı ve düzenli, havadan seyri hoş, daha da bakımlı olması gerekir. Eğer deniz tarafındaki ünlü Sultanahmet hapishanesi bir okula, kütüphaneye veya arşive çevrilir, civardaki depolar, atelyeler başka yere taşınırsa, İstanbullular da burada gezinmeye başlar. Sultanahmet sadece görkemli bir alan değildir, bu dünyanın sıfırıncı noktasıdır. Bunu sadece Bizans devrinden kalan (ama nasıl) kilometre taşı değil; meydandaki her şey, etraftaki binalar ve daha aşağıda onu kuşatan deniz de söylüyor.

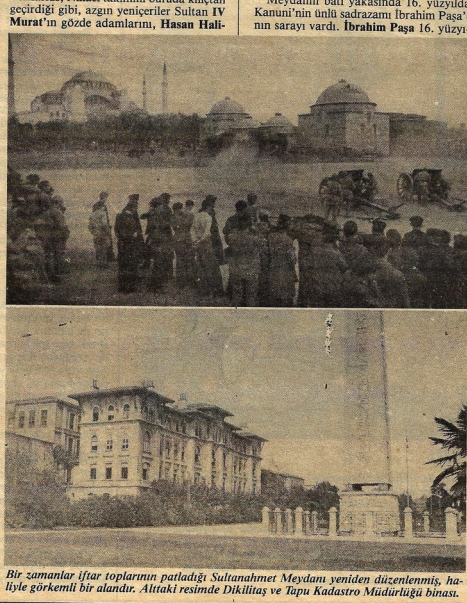

Bir zamanlar iftar toplarının patladığı Sultanahmet Meydanı yeniden düzenlenmiş, haliyle görkemli bir alandır. Alttaki resimde Dikilitaş ve Tapu Kadastro Müdürlüğü binası.

Sultanahmet Meydanı, hep isyankâr sipahi ve yeniçerilerin, vakanüvisin tabiriyle "Güruhu hezele"nin başkaldırdığı bir meydan değil. Mütarekede, işgal altındaki İstanbul'da ilk onurlu direniş de burada oldu. Ünlü Sultanahmet mitingi, İstanbul'un mütarekeye isyanı demekti.

eski-yeni çizgiler

— Yoook, katiyen yazın bu mayoyu sana giydirmem...

— Şekerim, ben bunu her zaman giyecek değilim ki... Yalnız pazarları, plâj kalabalık olduğu zaman!..

Münif Fehim Özarman

1899 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, ünlü tiyatro sanatçısı Ahmet Fehim Efendi'dir. Öğrenimini Üsküdar Sultanisi ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde yaptı. 1921 yılında "İleri" Gazetesinde basın hayatına atıldı. Karikatürcülüğü kısa bir süre sonra bırakarak ressam ve illüstratör olarak çalıştı.

Ikdam, Vakit, Son Posta, Aydede, Akbaba, Yedigün, Yirminci Asır, Mizah dergi ve gazetelerinde çalıştı. Bir ara Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesari ve İbnülrefik Ahmet Nuri ile "Kelebek" dergisini yayımladı. Amatör bir fotoğrafçı ve bahçıvan olan Münif Fehim, evli ve iki çocuk babasıydı.

arşiv konuşuyor

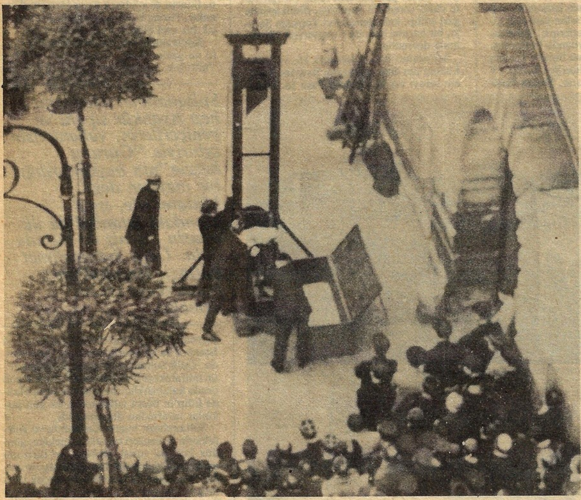

"Halka açık" son giyotin

Bu işkence aracı, daha 16. yüzyılda Güney Fransa ile İtalya'da "mannaja" adıyla kullanılıyordu. 1789'da, doktor Guillotin, millet meclisine mahkûm başının bir makineyle kesilmesini önerir önermez, nasıl bir şey olacağı henüz bilinmeyen bu makineye giyotin (guillotine) adı takıldı ve yasama komitesi doktor Guillotin'i bu makineyi icat etmekle görevlendirdi. 20 Mart 1792'de Loison veya Loisette adıyla anılan bu yeni araç, ilk defa o yılın 25 nisanında kullanıldı. 1939 yılının 17 haziran gününe kadar de giyotinle idam cezaları halk önünde yapıldı. İki yıl önce aynı gün Fransa'ya gelen ve soygun amacıyla 6 kişiyi öldüren Eugene Weidmann 17 haziran sabahı saat 4'te başını giyotine teslim etti. 40 kiloluk bıçak ölüm isteyen halkın haykırışları arasında başını gövdesinden ayırdı. Ertesi gün de Fransa'da "halka açık" idam cezaları kaldırıldı. Fotoğrafta, Weidmann'ın idam hazırlıkları yapılırken.

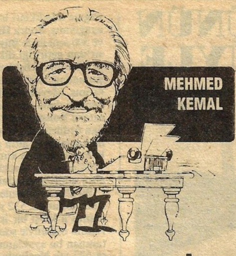

Siyaset Sabır İster

Gürültülü patırtılı, kavgalı dövüşlü oturumları çok iyi biliriz. Sıra kapakları vurulur, çantalar, kitaplar atılır, sopalı, yumruklu saldırılara geçilir. Şu gerçeği açıkça ortaya koymak gerekir, bütün bunlar çoğunluğu ele geçirmiş olan iktidar partisinin inadından kaynaklanır. İktidar partisi bir yasa tasarısını ille de Meclisten geçirmeyi göze aldı mı, muhalefetin kavga çıkarmasını sineye çekmelidir. DP döneminde Tahkikat Encümeni kurulsun diye Meclise gönderilen tasarı, 70'li yıllarda DGM'ler kurulsun diye AP'nin inatlaştığı tasarı... Her iki tasarı da muhalefete ve kamuoyunun bir kesimine ters düştüğü içindir ki, kavgalar, dövüşler çıkmıştır.

DP'nin Tahkikat Encümeni kurulmasına ilişkin önerdiği tasarı Meclise geldiğinde CHP'nin buna bütün varıyla karşı koyacağı belliydi. Ama iktidarın başları bunu çıkarmak istiyorlardı. Biri çıkarmak istiyor, öteki çıkmasın diye her şeyi göze alıyordu. Böyle bir ortamda neler olmaz!

İsmet Paşa kürsüde konuşuyordu. Bu konuşma ve karşı koymaların bir özetini tutanaklardan aktarmak isterim. *"Şimdi bu önlemleri alanların düşüncelerini ve yargılarını açıkça ortaya koyduklarını görüyoruz. Anayasa içi, anayasa dışı darbedir, değildir, bunlar sözdür."*

Bir yan bravo diye alkışlıyor, bir yan sıra kapaklarını vurarak karşı çıkıyor. İsmet Paşa, konuşmasını sürdürüyor.

"Başarılı olamayacaksınız, Sygman Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru elindeydi. Halbuki sizin elinizde ne ordu var, ne memur var, ne üniversite, hatta ne de polis!.. Olur mu böyle baskı rejimi? Siz Türk milletini Kore'den daha az onurlu bir millet mi sanıyorsunuz?"

İktidar partisi milletvekilleri bu sözler üzerine taştılar, köpürdüler. *"Meclise sövüyor, Meclisi karalıyor"* diye bağırmaya başladılar. Başkan, Başbakan'dan gelen bir pusula üstüne oturuma ara verdi. Yeniden oturum açıldığında tutanakların incelendiğini, Meclise İsmet Paşa'nın hakaret ettiğini ileri sürerek, Paşa'nın 12 oturum Meclise girememesini, bu oturumdan da çıkarılmasını oya sundu. İktidar milletvekillerinin çoğunluğunun kaldırdığı parmaklarla öneri kabul edildi. İsmet Paşa, gözlüğünü cebine koyarak ağır adımlarla oturumdan çıkıp gitti. Zaten DP'lilerin de niyeti buydu. Dışarıya, *"İsmet Paşa'yı Meclisten attık"* diye öğüneceklerdi. Ama Mecliste kalan CHP'liler yasanın çıkmasına, bakanların konuşmasına sıra kapaklarını tempolu biçimde vurarak engel oldular. Öylesine vuruyorlardı ki, ne kimse konuşabiliyor, ne de konuşulanlar anlaşılıyordu. Adalet Bakanı Celal Yardımcı, kürsüde donmuş kalmıştı.

Oturuma başkanlık eden İbrahim Kirazoğlu, bağırdı sandığı gözüne ilişen milletvekillerinin adını sıralıyor, kendine göre her birine birkaç oturumluk cezalar veriyordu, ama ne dinleyen vardı, ne de aldıran. İşte bütün kavgalar, dövüşler, hatta tabanca çekmeler bundan sonra oldu. CHP'nin de Meclisteki sayısı az değildi, nerdeyse iktidarın yarısından çoktu. Bir şey yapamıyorlardı. Sonunda oturumu yeniden kapattılar. Polisleri çağırarak CHP'li milletvekillerini zorla Meclisten çıkarmaya davrandılar. Eh, bundan sonra yasama gücünün değeri de düştü. Meclisten polislerle milletvekillerini çıkarmak neydi? Parlamento tarihinde acı bir olay olarak anılır.

Oturum yeniden açıldığında, Samet Ağaoğlu'nun kürsüye çıktığı görüldü. İsmet Paşa'nın konuşmalarına yanıt veriyordu.

"Hangi ordulara güveniyorsun Paşa, Battal Gazi orduların mı var?" diye soruyordu.

İsmet Paşa, o dönemde Kore'de yönetime başkaldıran öğrencilerden, Kore devlet başkanından söz etmişti, DP'liler alındılar.

Bir başka gelişmede İsmet Paşa, DP'lilere bir devrim olduğunda, *"Sizleri ben bile kurtaramam"* demişti ki, öyle oldu. Bir başbakan ve iki bakanın asılmasına engel olamadı.

Siyaset sabır ister. Siyasette acelecilik yarar getirmez. Elde çoğunluk var diye iktidarda bulunanların inatlaşması geçmişe bakıldığında, hiç de iyi sonuçlar vermemiştir.

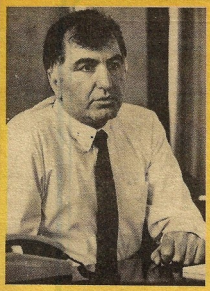

Anket Defteri

MUZAFFER ATILGAN

ALTINDAĞ BELEDİYE BAŞKANI

1942 yılında, Ankara'nın en eski semtlerinden Altındağ'da Hisariçi'nde dünyaya geldi.. İlk ve ortaokulu Ankara'da, liseyi izmir'de bitirdi.. İzmir'de iki yıl Turizm ve İşletmecilik Yüksek Okulu'na devam etti, daha sonra Amme İdaresi Yüksek Okulu'nu bitirdi.. Öğrenimini devam ettirdiği yıllarda, iş hayatına atıldı.. Babadan kalma oto yedek parçası satan işyerini, kısa zamanda ikiye çıkardı.. Daha sonra, bazı yabancı şirketlerin Türkiye acenteliklerini aldı.. Otobüs terminali, taksi işletmeciliği, ROMTAŞ adlı yemekli vagonlar işletmeciliği yaptı. Bu arada çeşitli derneklerde başkanlık görevlerinde bulundu.. Göztepe Spor Kulübü'nün başkanlığını, Boks Federasyonu Asbaşkanlığı görevlerini yaptı. 12 Eylül'den sonra kurulan Anavatan Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı.. Milletvekilliği seçimlerinde iki kez veto oldu.. Mahalli seçimlere Anavatan Partisi adayı olarak Altındağ Bölgesi'nden katıldı, oyların yüzde 58.9'unu alarak Belediye Başkanı seçildi.. Başkanlığa seçildikten sonra işlerini kardeşlerine ve eşine devretti. İki oğlu, iki kızı var, İngilizce biliyor..

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Başarılı olmak isteyip de başarılı olamamak.. Mutluluğu tam yakalamak üzere iken kaçırmak..*
Nerede yaşamak isterdiniz? *Doğduğum, büyüdüğüm Ankara'da, Altındağ'da.*
Sizce gerçek mutluluk nedir? *Sizden bir şeyler bekleyenlerin güvenlerini boşa çıkarmamak.. Sevmek, sevilmek, güvenilir olmak..*
Hangi hataları bağışlarsınız? *Kasıtlı yapılmayan tüm hataları*
En sevdiğiniz tarihi kahramanlar? *Fatih Sultan Mehmet, Atatürk ve ülkesinin kurtuluşu için savaşan tüm kahramanlar*
En sevdiğiniz besteci? *Bütün Türk bestecileri.. İnsan ruhuna seslenebilen tüm besteciler...*
Bir erkekte aradığınız özellikler? *Açık sözlü ve mert olması, göründüğü gibi davranması, sağlam karakterli olması.*
Bir kadında aradığınız özellikler? *Dürüst ve vefalı olması.. Acıyı da, neşeyi de paylaşması, erkeğinin verdiği savaşta saf tutması...*
En sevdiğiniz uğraş? *İnsanları mutlu kılacak tüm uğraşlar..*
Kimin ya da kimlerin yerinde olmak isterdiniz? *İnsanları mutlu kılabilen tüm insanların..*
Karakter özelliğiniz? *Başarmaya hırslı, vefalı, hoşgörülü ve ihanetsiz biriyim..*
En sevdiğiniz renk? *İnsana duygu, kişiye sevgi, coşku veren tüm renkleri.. Ama ille de maviyi ve temizliğin sembolü olduğu için de beyazı.*
En sevdiğiniz ressam? *Eserlerinde kardeşliği, sevgiyi ve barışı verebilen tüm ressamları..*
En sevdiğiniz çiçek? *Bütün kır çiçekleri..*
En sevdiğiniz kuş? *Güvercin..*
En sevdiğiniz roman? *Mario Puzzo'nun, Yalnız Havyarla Yaşanmaz'ı..*
Ne olmak isterdiniz? *Olmak istediğim yerdeyim..*
En sevdiğiniz şair? *Suskun bir topluma hürriyeti haykıran Namık Kemal, İstiklal Marşı'mızın yazarı Mehmet Akif Ersoy..*
En nefret ettiğiniz şeyler? *İhanet, vefasızlık, yalan ve ukalalık..*
Hangi yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *İnsanları din, dil ve ırk farkı gözetmeksizin mutlu kılabilecek bir yeteneğe sahip olmak isterdim..*
Yaşam ilkeniz? *Yararlı olmak..*
Bugünkü ruh haliniz? *Bazen karışık, bazen sakin.. Ama her ikisinde de başarıyı arayış..*
Nasıl ölmek isterdiniz? *Başarmak istediklerimin tümünü başardıktan sonra ve hayırlı bir biçimde...*

hafta sonu nerdeydiler?

Kemal Göktan

yavuz (oda ödüllüdür) hiç altta kalmayacağa benzer.

derken kıyıya inildi. küçük küçük gruplaşmalar. serin gecede tutkulu cümleler yaratan zengin zihinler.

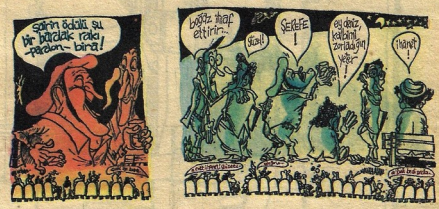

küçük tasalar da eksik değil tabiy. sevgilisinden beş gündür mektup alamıyor ömer...

sonra tarık'ın bombası. uzun süredir parasızlıktan ev bulamadığı bir yazın...

o ne güzel buluşlar birbirine eklenirken ve uzayıp giden sohbetin sonuna yaklaşıldığı hissedilirken...

iki taksi tutuluyor...
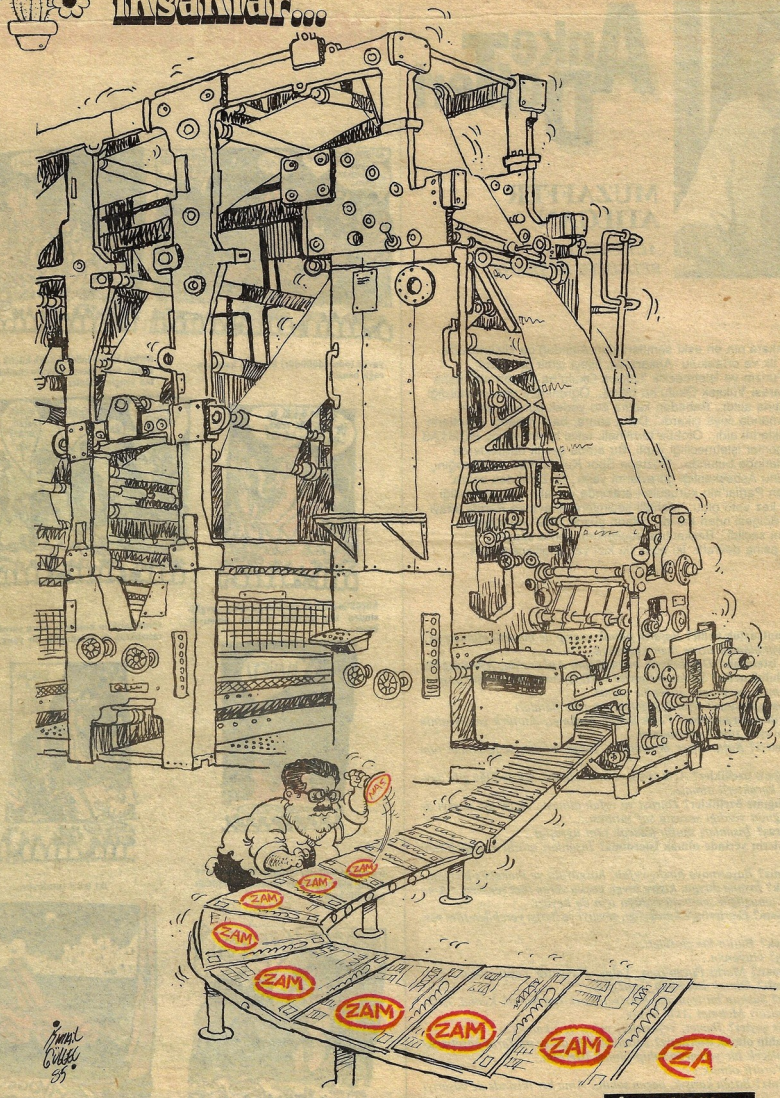
insanlar...